

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXIII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

II РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 12

София, сръда, 30 ноемврий

1932 г.

15. заседание

Вторникъ, 29 ноемврий 1932 година

(Открито отъ председателя А. Малиновъ въ 16 ч. 20 м.)

СЪДЪРЖАНИЕ

Стр.

Стр.

Отпуски, разрешени на народни представители . . . 333 Законопроекти:

Питане отъ народния представителъ С. Мошановъ къмъ министра на вътрешнитъ работи и народното здраве, относно станалитъ инциденти на 27 ноемврий н. г. по поводъ протестната акция срещу договора за миръ, подписанъ въ Ньойн на 27 ноемврий 1919 г. (Съобщение, развиване и отговоръ) 334

Съобщение отъ председателя, че на 28 ноемврий н. г. се е поминалъ народниятъ представителъ Иванъ Симеоновъ и почитане паметъта му 334

- 1) за разрешаване на Русенската градска община да сключи заемъ. (Съобщение) 334
- 2) за юридическитъ лица. (Съобщение) 334
- 3) за централенъ съветъ по измърванията въ България. (Съобщение) 334
- 4) за печата. (Първо четене — разискване) 338

Предложение за одобрение решенията на Международната организация на труда, взети въ XI-та сесия на общага й конференция въ Женева презъ 1928 г. (Съобщение) 334

Дневенъ редъ за следващото заседание 352

Председателъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито. Присъжитсвуватъ нужното число народни представители. Заседанието е законно.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ г. г. народни представители: Апостоловъ Драгомиръ, Атанасовъ Русенъ, Бечевъ Милко, Бешковъ д-ръ Иванъ, Бончевъ Тодоръ, Бояджиевъ Асенъ, Бояджиевъ Стефанъ, Василевъ Иванъ, Василевъ Йото, Василевъ Ради, Гавриловъ Никола, Гаговъ Петъръ, Георгиевъ Павелъ, Георгиевъ Стойчо, Говедаровъ Георги, Даневъ д-ръ Стоянъ, Деневъ Сжби, Дилянковъ Минчо, Доброволски Стефанъ, Докумовъ Борисъ, Долбински Димитъръ, Думановъ д-ръ Никола, Ецовъ Борисъ, Ивановъ Запрянь, Попивановъ Петъръ, Илиевъ Илия, Калъповъ Георги, Капитановъ Анастасъ, Киселички Христо, Костовъ Георги, х. Лековъ х. Андрей, Лоловъ Господинъ, Маринчевъ Георги, Мартуковъ Алекси, Мечкарски Тончо, Наумовъ Александъръ, Нейчевъ Адамъ, Неновъ Атанасъ, Орозовъ Александъръ, Панайотовъ Петъръ, Петковъ Борисъ, х. Петковъ х. Георги, Петковъ Петко, Петковъ Стефанъ, Петровъ Методи, Петровъ Никола, Пиронковъ Александъръ, Радоловъ Александъръ, Рангеловъ Раденко, Родевъ Христо, Савовъ Николай, Савовъ Сава, Свиначовъ Добри, Славовъ Кирялъ, Стамболиевъ Никола, Станевъ Митю, Стойковъ Апостолъ, Стояновъ Георги, Таслаковъ Цвѣтко, Тахировъ Хафузъ Юсеинъ, Тотевъ Деню, Фенерковъ Петъръ, Филиповъ Стоянъ, Христовъ Трайко, Христовъ Христо, Цанковъ Александъръ, Цачевъ Цачо, п. Цвѣтковъ Кръстю, Чернооковъ Георги, Шидерски Едрю и Якимовъ Тодоръ.

Бюрото на Камарата е разрешило отпускъ на следнитъ г. г. народни представители:

По единъ день на:

Ради Василевъ,
Драгомиръ Апостоловъ,
Хафузъ Юсеинъ Тахировъ,
Александъръ Радоловъ,
Павелъ Георгиевъ.

По два дена на:

Стефанъ Петковъ,
Стефанъ П. Кирчевъ,
Георги Василевъ Стояновъ,
Сжби Димитровъ и
Александъръ Орозовъ.

По три дни на:

Тончо Мечкарски,
Юсеинъ х. Галибовъ,
Сава Савовъ,
Стойчо Георгиевъ,
Михаилъ Бойчиновъ,
Минчо Дилянковъ,
Христо Родевъ и
Георги Маринчевъ.

По четири дни на:

Йото Василевъ,
Петъръ Гаговъ и
Александъръ Ц. Цанковъ

Петъ дни на:

Костадинъ Краевъ.

Десет дни на:

Петко Запряновъ, по болестъ.

Народният представител г. д-ръ Георги М. Димитровъ моли да му бъде извинено отсъствието отъ два дена, на 22 и 23 ноември т. г., понеже не е знаелъ предупреждението на бюрото, съгласно чл. 84 отъ правилника. Бюрото извинява тия му две отсъствия. Прочее, бюрото разрешава искания двудневенъ отпускъ.

Постъпило е питане отъ народния представител г. Стойчо Мошановъ къмъ г. министра на вътрешните работи и народното здраве, съ което го пита: (Чете) „1. Известни ли Ви сж срамните и кървави инциденти, предизвикани отъ полицията Ви на 27 т. м. въ София, по поводъ протеста срещу Ньойи. 2. Взели ли сте мърки за издирване и наказване на тия полицейски органи, които не сж могли да запазятъ необходимото въ такива случаи хладнокръвие и тактъ и съ това подкопаватъ доброто име, което столичната полиция съ право бше си извоювала въ миналото?“

Съобщавамъ на г. г. народните представители, че сж постъпили следните законопроекти:

Отъ Министерството на вътрешните работи и народното здраве — за разрешаване на Русенската градска община да сключи заемъ. (Вж. прил. Т. I, № 9)

Отъ Министерството на правосъдието — за юридическите лица. (Вж. прил. Т. I, № 10)

Отъ Министерството на войната — за централенъ съветъ по издирванията въ България. (Вж. прил. Т. I, № 11)

Отъ Министерството на търговията, промишлеността и труда — предложение за одобрение решенията на Международната организация на труда, взети на XI-та сесия на общата ѝ конференция въ Женева презъ 1928 г. (Вж. прил. Т. I, № 12)

Всички тия законопроекти и предложението сж отпечатани, ще бъдатъ раздадени на г. г. народните представители и поставени на дневенъ редъ.

Г. г. народни представители! Вчера почина нашиятъ добъръ другаръ, врачанскиятъ народенъ представител Иванъ Симеоновъ. Той бѣ не единъ пътъ народенъ избранникъ, защото се радваше на обичта и доверието на своите избиратели съграждани. Иванъ Симеоновъ бѣ единъ отъ ония наши скромни политически дейци, които безъ шумъ, непретенциозно работѣха, както и колкото можеха, за своята родина. За нашия другаръ Иванъ Симеоновъ ще има да скърби Народното събрание, но най-вече ще скърби демократическата парламентарна група, на която той бѣ председателъ. Азъ ви моля, отъ името на бюрото, споредъ установения въ Парламента обичай, да почетемъ паметта на нашия другаръ съ ставане на крака и кажемъ: Богъ да го прости! (Всички народни представители ставатъ на крака и произнасятъ: „Богъ да го прости!“)

Г. министърътъ на вътрешните работи и народното здраве е готовъ да отговори на питането на народния представител г. Стойчо Мошановъ.

Има думата г. Стойчо Мошановъ, да развие питането си.

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Въ недѣля, на 27 т. м., по инициатива на една културна организация, „Отецъ Паисий“, софийското гражданство бѣше повикано да изрази своята мжка за начина, по който България бѣше третирана при сключването на мирните договори, и да изкаже своя протестъ, че поука отъ тая неправда още не е взета и България продължава да бѣде третирана отъ силите-победителки по начинъ, който е добре известенъ на цѣлия български народъ.

Не може да не се признае тактътъ, съ който тая организация искаше да проведе протестната акция. Фактътъ, че тя се съгласи цѣлата тая манифестация на българската столица, съ нейното 200-хилядно население, да проведе въ малкия затворенъ салонъ на театъръ „Роялъ“, показва, че тя е искала при тоя случай да запази всичкото достойнство на акцията, която провежда, достойнство, необходимо, когато се касае за подобенъ родъ акции.

Следъ завършването на протестното събрание въ театъръ „Роялъ“, многолюдната група граждани, която се е била събрала въ „Роялъ“ и предъ него да изрази своите чувства по поводъ годишнината на Ньойския договоръ, е трѣбвало да се разотиде. Трѣбва да се признае, че цѣлото това множество родолюбиви граждани, вмѣсто да се разотиде като една тѣла, безъ редъ и може би стихийно, се е наредило въ стройни, дисциплинирани ре-

дици, начело съ националното знаме, движейки се въ тѣсните граници, които полицейските наредби бѣха поставили за разотиването му. Обаче именно тоя дисциплиниранъ, реденъ начинъ на изтичането на това голѣмо множество, е билъ счетенъ отъ софийската полиция като нарушаване на нейните наредби и тоя пътъ, не вече отъ настѣралото се множество, а отъ полицията, по грубъ, съвършено нетактиченъ начинъ, свидетелствуващъ, че тя е загубила хладнокръвието, съ което една достойна за името си полиция никога не трѣбва да се раздѣля, сж предизвикани инциденти, които сж се свършили съ нараняване на десетки граждани, наранявания даже кървави.

Нѣкой отъ земледѣлците: Тя е вашата полиция. Защо се сърдите?

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ не отричамъ, и никой отъ насъ не би трѣбвало да отрече правото на столичната полиция да вземе мърки, щото тая манифестация да не се изроди въ инциденти, за каквито имаше да съжаляваме миналата година и за каквито българското правителство трѣбваше да дава извинения, които винаги сж съпроводени съ унижение на достоинството на държавата. Обаче трѣбва да се констатира, че, когато полицията действува, тя трѣбва да прецени, дали действително манифестацията или, по-скоро, разотиването на събранието въ театъръ „Роялъ“ е имало за целъ именно да смуцава обществения редъ или да се изрази въ провокация спрямо представителитъ на чуждите държави. Въ дадения случай посоката, която е взело множеството, къмъ площада „Св. Недѣля“, където нѣма абсолютно никакви помѣщения и жилища на чужди представители, свидетелствува, че действително множеството не е искало да прави манифестации, които евентуално сж могли да бъдатъ съпроводени съ опасностъ отъ провокации, като оная отъ миналата година; а начинътъ, по който това изтичане е станало — въ стройни редици и начело съ националното знаме — е показвалъ, че тая манифестация съ нищо не е могла да наруши обществения редъ. Това показва, че полицията е, която е предизвикала скръбните инциденти на 27 т. м.

По този поводъ, именно, азъ подавамъ питане къмъ г. министра на вътрешните работи, въ което го моля да ми отговори: известни ли му сж тия инциденти и не счита ли за нужно да потърси тия полицейски органи, които въ дадения случай не сж запазили потребните за всеки полицейски хладнокръвие и тактъ при запазване реда.

Азъ, г. министре на вътрешните работи, особено държа да подчертая втората точка отъ моето питане, защото, особено въ времената, въ които живѣемъ, съ този начинъ на действие полицията — особено столичната полиция, която въ миналото бѣше си спечелила славата на добре уредена полиция, ...

Т. Тонковъ (з): Да избива български граждани!

С. Мошановъ (д. сг): ... която може съ хладнокръвие да запазва реда въ такива случаи — подкопавъ своето добро име предъ общественото мнение. За да може полицията, особено въ такъвъ голѣмъ градъ, какъвто представлява столицата, да има престижъ, и, най-главно, да извършва съ полза своята служба, тя трѣбва да се ползува съ симпатии и съ доверието на общественото мнение, които тя рискува да изгуби, ако и въ други случаи действува така нехладнокръвно, така невзрачно, така неопитно, както действува на 27 ноември.

Председателътъ: Има думата г. министърътъ на вътрешните работи и народното здраве.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Г. г. народни представители! По поводъ съобщението на Всебългарския съюзъ „Отецъ Паисий“, че и тая година, по случай 13-годишнината отъ Ньойския договоръ, ще прави публично протестно събрание, азъ трѣбваше да направя своите нареждания относително тая проектирана протестна акция. На уважаемия г. проф. Георговъ, който още въ началото на месеца ми съобщи, че съюзътъ възнамѣрява да устрои тая протестна акция и заедно съ нея да прави и манифестации по улиците, да биятъ камбаните, да свирятъ сирените на фабриките и автомобилите и да спратъ цѣлото движение въ София, азъ казахъ, че протестната акция може да стане само съ едно събрание на закрито, безъ каквито и да било манифестации на открито; че инте-

реситъ на страната, така, както ги схваща отговорното правителство, налагатъ — и ще трѣбва Съюзътъ „Отецъ Паясий“ да вземе решение, за да съдействува въ това отношение — да нѣма никакви улични манифестации, като се направи протестна акция, безъ каквито и да било смущения на реда и на спокойствието въ столицата и въ страната.

Поради така проектираната акция, още на 7 ноемврий Министерството на вътрешнитѣ работи издаде предписаніе № 13.922, съ което даваше нареждане да се съобщи писмено на всички организации, участващи съ представители въ централния акционенъ комитетъ, на 27 т. м., по случай тринадесетъ годишнината отъ подписването на Ньойския договоръ за миръ, да не правятъ манифестации, да не алармиратъ обществото, да избѣгватъ всѣкакви оскрѣбления на чужди правителства и всѣкакви подстрекателства за буйства. Това общо нареждане трѣбваше да издамъ вследствие проектираната протестна акция.

На 16 ноемврий Столичното команданство получи една декларация отъ всички организации, които по инициатива на съюза „Отецъ Паясий“ шѣха да взематъ участие въ протестната акция на 27 ноемврий т. г. Въ тая декларация се казва буквално: (Чете) „Днесъ, 16 ноемврий 1932 г., ст. София, подписанитѣ председатели на: Българския националенъ студентски съюзъ, младежитѣ при Съюза „Отецъ Паясий“, Македонския младежки съюзъ, Македонското студентско дружество „Вардаръ“, Тракийския младежки съюзъ, Тракийското студентско дружество „Д-ръ П. Беронъ“, Младежкия секретариатъ при съюза „Добруджа“, Съюза на младежитѣ отъ западнитѣ покрайнини, Академическото дружество при сѣщия съюзъ, Съюза на младежитѣ националистически легиони, съ настоящето си декларираме, че, съгласно окръжното на Министерството на вътрешнитѣ работи и народното здраве под № 13.922 отъ 7 ноемврий т. г., нѣма да правимъ никакви манифестации и да алармираме обществото; че въ резолюциитѣ, които ще вземемъ на 27 ноемврий т. г. по случай 13 години отъ подписването на Ньойския договоръ въ протестнитѣ събрания на сѣщата дата, нѣма да нанасяме никакви оскрѣбления на чуждитѣ правителства и нѣма да подстрекваме къмъ буйства“. Тая декларация е подписана собственоръчно отъ председателитѣ на поменатитѣ организации.

Въз основа нареждането на Министерството на вътрешнитѣ работи, столичниятъ полицейски командантъ издаде заповѣдъ № 1616 отъ 19 ноемврий т. г., която заповѣдъ е публикувана въ печата и разлежена по всичкитѣ улици на София, въ която се казва: (Чете) „За запазване реда и спокойствието въ столицата на 27 т. м. — денътъ на подписване на Ньойския миренъ договоръ, въ който Всебългарскиятъ съюзъ „Отецъ Паясий“ готви протестни събрания, заповѣдамъ:

„1) Забранявамъ всѣкакви събрания презъ цѣлия денъ на 27 ноемврий т. г., на открито или закрито, както и натрупването на хора по улицитѣ и площадитѣ на града. Разрешавамъ само събранията на Съюза „Отецъ Паясий“, които ще се състоят на закрито, обаче безъ каквито и да е манифестации.

„2) Забранявамъ на 27 т. м. спираването на движението на автомобили, трамваи, файтони, коли и хора, а сѣщо така забранявамъ биенето на църковнитѣ камбани и свиренето на сиренитѣ на фабричитѣ и автомобилитѣ“, и пр.

„Изпълнението на настоящата възлагамъ на т. г. началничитѣ на полицейскитѣ участъци“.

На 23 ноемврий столичниятъ полицейски командантъ е получилъ едно писмо отъ Централния акционенъ комитетъ при Всебългарския съюзъ „Отецъ Паясий“ за борба противъ Ньойския миренъ договоръ, въ което писмо този акционенъ комитетъ казва: (Чете) „Съгласно окръжното предписаніе отъ Министерството на вътрешнитѣ работи и народното здраве под № 13.922 отъ 7 т. м., известяваме Ви, че за протестното събрание на 27 т. м. е ангажиранъ салонътъ на театръ „Роялъ“.

„Отъ наша страна вземаме всички необходими мѣрки, за да извършимъ предписаніето на поменатото министерско окръжно.

„За да се избѣгнатъ каквито и да било неуритности, предвидено е въ нашата програма да си служимъ съ наша полиция-разпоредители, които сѣ вече назначени. Приемете увѣренията“ и пр.

По този начинъ, т. г. народни представители, бѣше ясно на онѣзи, които участваха въ тая протестна акция, че тѣ трѣбваше да изпълнятъ нареждането на властта: да направятъ своя протестъ на закрито и следъ това да не

се отдаватъ на никакви манифестации. Сѣщото това предупреждение се направи съ едни изявления въ столичния печатъ отъ страна на г. министъръ-председателя. Сѣщо така и азъ имахъ поводъ да кажа въ този духъ нѣколко думи въ навечерието на тая акция, за освѣтление на цѣлото общество. Едновременно съ това, въ сѣбота следъ обѣдъ, излѣзе отъ страна на Полицейското команданство едно ново съобщение, напечатано въ нѣдѣлнитѣ вестници, т. е. на 27 сутринта, съ което се оповестяваше, че акцията трѣбва да мине мирно и тихо, безъ каквито и да е скандални манифестации на публично мѣсто.

Покрай даденитѣ така нареждания трѣбваше да се направи и едно концентриране на полицейската стража, понеже винаги досега на 27 ноемврий, не само миналата година, но и по-преднитѣ години, сѣ ставали нежелателни случки. Поради факта, че 27 ноемврий бѣ нѣдѣленъ денъ, че събранията става въ театръ „Роялъ“, че по онова време, когато се предполагаше да пусне събраниято, къмъ 1—2 часътъ по обѣдъ, има много публика по улицитѣ, трѣбваше предварително да се взематъ нѣкои полицейски предохранителни мѣрки, за да може действително да се прокаратъ нарежданията на полицейската властъ така, както тѣ сѣ заповѣдани. Поради тази причина бѣха запазени известни странични улици. Предъ Италианската легация ул. „Царъ Освободителъ“ бѣше запазена, и по-нататѣкъ не можеше да минатъ никакви тѣпи отъ хора; ул. „Аксаковъ“ подъ градината сѣщо бѣше запазена съ една полицейска застава; южната страна на площада на ул. „Раковска“ и „Аксаковъ“ бѣше запазена сѣщо отъ една застава, за да не може по това направление да минаватъ каквито и да е групички отъ хора. Бѣше оставено да изгледне публиката, следъ като излѣзе отъ театъра, по „Царъ Освободителъ“, налѣво къмъ двореца, значи на западъ, както и нагоре по ул. „Раковски“, къмъ руската легация.

При така взетитѣ предварителни мѣрки за запазване на реда трѣбваше да се очаква, че акцията ще мине при единъ образцовъ редъ и при едно пълно спокойствие. Вървъ много-добре, т. г. народни представители, до къмъ 2—2½—2.25 ч., до свършването на събраниято. Тукъ азъ трѣбва да изкажа моята благодарностъ на онѣзи, които устроиха събраниято, затова че, при приключването на събраниято на закрито, и г. проф. Геновъ, и говорившиятъ следъ него, който закри събраниято, помолиха мнозинството да се разотиде мирно и тихо.

С. Димитровъ (раб): Както и мирно, и тихо се подписа Ньойскиятъ договоръ.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Очакваше се, че публиката ще си отиде мирно и тихо, особено като се има предъ видъ, че тамъ сѣ събрали хора, които мислятъ добре за цѣлата национална кауза и сѣ истински патриоти, които знаятъ да бранятъ и да чувствуватъ интереситѣ на българския народъ.

За голѣма, обаче, изненада, това, което можеше да се предполага да стане, стана. Веднага следъ събраниято, като по даденъ знакъ, известни младежи, на брой нѣколко стотинъ души, се събиратъ предъ сладкарница „Суровичъ“ и отъ единъ балконъ отъ втория етажъ на едно здание студентътъ отъ Историко-филологическия факултетъ на Софийския университетъ Нанчо Петровъ почна да говори къмъ студентитѣ, които почнали да викатъ „ура“ и да изразяватъ протеста си противъ договоритѣ за миръ на самата улица. Полицията трѣбваше да види какъ се е по-качавалъ този ораторъ, обаче се констатира, че вратитѣ къмъ горния етажъ сѣ заключени и тя, за съжаление, не е могла да хване този, който искаше да наруши реда, като е почналъ да държи речъ отъ балкона. Едновременно съ това, види се по единъ предварително опредѣленъ планъ, студентитѣ сѣ извадили една триколовна лента, турнали сѣ я предъ себе си и сѣ искали да манифестиратъ.

Манифестацията трѣгва — оставена отъ полицията — по улца, по който бѣше опредѣлено да се изтече събраниято, а именно по „Царъ Освободителъ“, покрай Двореца, покрай градината предъ хотелъ „България“, кждето имаше сѣщо застава, която не пушаше да се върви по ул. „Левски“, презъ площада къмъ ул. „Търговска“ — защото откъмъ ул. „Александъръ“ сѣщо имаше застава и не можеше да се минава презъ нея — по бул. „Дондуковъ“, до площада „Св. Недѣля“, кждето трѣбваше доброволно да се разпръсне. Помолени отъ полицията да се разотидатъ, никой не е поискалъ да стори туй. Вследствие на това, полицията е трѣбвало да вземе мѣрки, за да прекрати по-натѣкъ манифестацията, както бѣше дадено нареждане. Тогава сѣ станаха малки инциденти, а именно предъ театръ „Пачевъ“ и на пл. „Св. Недѣля“, кждето бѣха из-

пратени пешни и конни полицаи да се справят с манифестантите. И наистина, не след дълго, манифестантите се пръснаха на групи и напустаха площада. В това време, обаче, около 40—50 души отново се събират на пл. „Бански“ и, пакъ с лентата, искани да се върнат към Военния клубъ. Връщането на манифестантите към Военния клубъ показваше, че тѣ иматъ да реализиратъ единъ планъ. Ето защо, полицията е забранила връщането, като ги е поканила да не се връщатъ, а да се разотидатъ. Понеже тѣ не се съгласили, конна и пеша стража ги е посрещнала на ул. „Бенковска“, предъ Руската църква. Следъ предупреждения и настоявания, последвани отъ кратка схватка, манифестантите се разбѣгали, като една частъ отъ тѣхъ се вмъкнали въ Военния клубъ. Следъ това цѣлата тази манифестация се е привършила.

Безспорно, при схватката с полицията има малки наранявания — може би и много слаби тѣлесни повреди — на нѣколко лица, които сѣ се противопоставили на полицейската власт и сѣ искали просто да нарушатъ установения редъ.

Г. г. народни представители! Очевидно е, че тѣзи младежи, които представятъ едно малцинство спрямо онѣзи, които протестираха, сѣ искали просто на всѣка цена да проявятъ единъ бабантикъ, въпреки разпореждането на властта. Това бѣ една манифестация абсолютно излична и абсолютно безмислена, която можеше да се изроди само въ нежелателни инциденти. Защото азъ трѣбва да ви кажа, че и миналата година, въпреки че събранията на открито и манифестациите бѣха забранени, една група отъ студенти, хванати за ржка, на брой не повече отъ 60—70 души, минаха пакъ по сѣщия пътъ по Царъ Освободителъ, покрай двореца, покрай градината, завиха по улица „Александъръ I“, къмъ Народната банка, където сѣ били прѣснати отъ полицията, която ги е пресрещнала на ул. „Алабинска“, следъ което тѣ се събрали отново на ул. „Стефанъ Караджа“, гдето единъ старъ и опитенъ полицай, какъвто е началникътъ на IV участъкъ, ги е разпръсналъ; предполагало се е, че тази манифестация е вече прекратена, че никой нѣма да се появи вече никъде, обаче, за изненада на властта, по даденъ паролъ, всичките манифестанти, макаръ и разпрѣснати отъ полицията, сѣ се явили отъ различни страни внезапно предъ Югославянската легация — където знаете, че стана онзи печаленъ инцидентъ, на който всички бѣхме свидетели миналата година и за който всички трѣбва да скърбимъ. При днешните нрави у насъ; при понятията на мнозина, които си въобразяватъ, че знаятъ по-добре положението на държавата и на своя глава правятъ всевъзможни манифестации за смѣтка на държавата и на нейните международни отношения; при тази, бихъ казалъ, слаба политическа култура, вие вижте, че може да стане всѣки пътъ единъ внезапенъ инцидентъ, както миналата година. Ето защо, манифестацията трѣбваше да бѣде осуетена. Често пъти се явяватъ всевъзможни провокатори, които, било по свои съображения, било по съображения да пакостятъ на България или на правителството ѝ, ставатъ инициатори на подобни акции, които вредятъ извънредно много на България.

Азъ се питамъ, г. г. народни представители, какъвъ смисълъ имаше тази манифестация, следъ като тя бѣ забранена и следъ като всички организации, както и самиятъ акционенъ комитетъ сѣ дали писмено задължение, че ще се подчинятъ на нарежданията на властта? Защо е трѣбвало да се пригответъ една триколовна лента и внезапно, по даденъ паролъ, да се събиратъ и да манифестиратъ и да нарушаватъ реда? Очевидно, тукъ има преднамѣреностъ. Има, може би, хора, които сѣ заблудени, има младежи, които мислятъ, че национализмътъ се състои въ това: колкото е възможно по-буйно да го проявяватъ. Национализмътъ, преди всичко, изисква една дисциплинареностъ. Азъ съжалявамъ, че има младежи, които още не сѣ разбрали, че въ даденъ моментъ, когато властта е дала нареждане да се пазятъ известни редъ, тѣ сѣ длъжни да го пазятъ, защото онзи, който не го пазятъ, той понася отговорността за всички свои действия, които сѣ въ разрѣзъ съ установения редъ.

Г. г. народни представители! Азъ лично отговарямъ за моите действия. Менъ може да ме сѣди общественото мнение. Общественото мнение може да сѣди и цѣлото правителство, защо е дало известни нареждания. Преди всичко вие тукъ може да искате една отговорностъ отъ насъ и да кажете, че не сте доволни отъ взетите мѣрки. Всичко това е допустимо въ една конституционно-парламентарна държава. Въ една парламентарно-конституционна държава, въ една държава, където има една истинска демокрация, не

може да се остави улицата, тѣпата да наложи непременно своята воля, въпреки нарежданията на властта. Ако има да носимъ отговорностъ, ние ще я носимъ тукъ, предъ васъ; ние ще я носимъ предъ общественото мнение, което може да ни похвали и може да ни порицае, задето сме дали тия нареждания, задето сме забранили манифестациите, но на нѣколко младежи не може да се позволи, само затова, защото сѣ поискали да нарушатъ реда, да го нарушаватъ, даже и тогава, когато носятъ триколовна лента или пѣятъ нашия националенъ химнъ. Защото нито триколовната лента, нито националниятъ химнъ може да служи за прикритие на когото и да било, когато нарушава разпорежданията на властта. Ако триколовната лента и нашиятъ националенъ химнъ сѣ послужили за прикритие, това е престѣпление по отношение установения редъ, но най-малко това прикритие може да спре властта да действа.

Г. г. народни представители! Азъ трѣбва, обаче, да отблъсна едновременно съ това характеристиката, която дава запитвачътъ днесъ въ Народното събрание на действията на полицията. Очевидно, той иска да прави голѣма пропаганда въ своя полза съ защитата на манифестантите, които, въ най-добрия случай, само по заблуда сѣ се противопоставили на едни нареждания на властта. Азъ трѣбва същевременно да протестирамъ, че партийната преса . . .

С. Мошановъ (д. сг): Не само партийната.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: . . . отъ снощи е въ своята роля на провокаторъ по тая работа.

С. Мошановъ (д. сг): В. „Зора“ не е партиенъ.

Д. Ачковъ (нез): Тамъ има уводна статия отъ Крапчевъ.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Азъ говоря за партийната преса.

С. Мошановъ (д. сг): Азъ пакъ говоря за независимата преса.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: В. „Българска независимостъ“ на г. Смиловъ казва, че правителството, пораженско и раболепно, извършва едно национално престѣпление, като забранява и задушава общонародния гласъ на протестъ. Ние никому гласъ не сме задушили, нито сме забранили нѣкакъвъ протестъ. Ние, обаче, сме установили единъ редъ, който трѣбва да се пазятъ. Това, което сме извършили ние, не е поражение. Поражение е съвсемъ друго нѣщо, и въ случая това е една клевета.

По-нататъкъ, въ сѣщия вестникъ, се казва: „Министърътъ на полицията заповѣда на своите стражари да смачкатъ всѣки опитъ на протестъ“. Ето ви една лъжа. Ние не сме се бъркали на общественото мнение, което иска да протестира противъ единъ договоръ за миръ, и сигурно всѣки българинъ, не по-малко отъ г. Боянъ Смиловъ и неговата партия, е готовъ да протестира противъ единъ миръ, който е наложенъ на българския народъ по известния начинъ. Обаче да се твърди, че правителството имало намѣрение непременно да залуши всѣки протестъ, това е една неистина, най-малко една голѣма несправедливостъ. Но изглежда, че нашата опозиция действително търси минажи, за да се бори съ правителството; тя трѣбва да измислюва, за да може да изложи днешното правителство предъ общественото мнение.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Това не сѣ минажи.

Д. Ачковъ (нез): Ами „Зора“ какво пише?

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Също такъвъ е отзивътъ на г. г. сговористите и отъ едното, и отъ другото крило. И двете фракции ни обвиняватъ, безъ да изтъкватъ същността на инцидентите. Ако тукъ има виновни, не сме ние виновни. Не е вѣрно, напр., това, което се пише въ статията на „Демократически сговоръ“ отъ крилото на г. Липчевъ, въ която се казва, че е станало нужда да се проявява жестокостъ надъ мирни, разотиващи се отъ събрането граждани, които не можели да се разпилѣятъ по разни посоки въ страни сами, защото страничните улици бѣха блокирани отъ стражари. Не е тамъ въпросътъ. Тѣ бѣха пуснати да се разотидатъ и всѣки можеше да се разотиде; тѣ бѣха отишли до „Св. Недѣля“ и можаха да се разотидатъ, обаче, както ви обяснихъ, не искаха да се разотидатъ, а отидоха къмъ пл. „Бански“, върнаха се до Военния клубъ и искаха да продължатъ своята манифестация.

Х. Статевъ (д. сг. Ц): За да се върнатъ предъ Военния клубъ, следъ като сж били на пл. „Бански“, тѣ сж имали разрешение отъ команданта на столицата, г. Малиновъ.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Не е вѣрно това, г. Статевъ. Азъ имамъ тукъ съ подписа на г. Малинова следното изложение: (Чете)

„Въ това време се събиратъ около 40—50 души на пл. „Бански“ и, пакъ съ лентата, искаха да се върнатъ къмъ Военния клубъ, кждето да закрийтъ манифестацията. Това нѣщо не имъ позволихъ, и конна и пеша стража ги пресрѣща по ул. „Бенковски“. Така че това, което казвате, г. Статевъ, е измислица. Никой не може да разреши това, защото манифестацията бѣше забранена.

Къмъ всичко това, г. г. народни представители, азъ трѣбва да изразя и съжалението си, задето въ днешнитѣ вестници младитѣ общественици, които сж около акционния комитетъ по провеждането на тази акция, сж публикували едно писмо-протестъ срещу мене — не е важно, че е срещу мене, важно е, че е срещу властѣта — въ което се казва — ако е истинско, азъ го чета въ вестниците, подписи не виждамъ, но предполагамъ да е оригиналъ — че мирно и дисциплинирано искали да излѣзатъ да манифестиратъ болката на нашия народъ и да протестиратъ срещу насъ. И азъ се чудя, защо протестиратъ срещу властѣта, когато авторитѣ на това писмо сж дали декларация, както казахъ, че тѣ нѣма да правятъ абсолютно никаква манифестация и че тѣ иматъ разпоредители, своя полиция, своя стража, която ще съдействува на официалната властъ, да се запази установениятъ редъ.

Тѣзи сж, г-да, обстоятелствата, при които станаха тѣзи инциденти на 27 ноемврий, по случай протестната акция. Азъ трѣбва да кажа, че никой не може да се радва затуй, че сж станали инциденти. Имало е буйствуващи елементи, които сж се противопоставили на стражата, полицията, и при тия буйства на младежитѣ може нѣкой да е пострадалъ, било отъ нѣкой ударъ съ камшикъ, било отъ нѣкое солѣскане или нѣкое смачкване. Обаче трѣбва да кажа, че всички съобщения сж преувеличени. Има нѣколко много слабо контузени хора. Естествено е, че при една масова акция, когато се съпротивляватъ на полицията, може да има контузени хора. Но важното е, г. г. народни представители, че тая акция е проведена само съ една единствена целъ: да се наруши установениятъ редъ, да се каже, че има голѣми бабанти. Нѣкои отъ тѣзи, които обещаха, че ще пазятъ реда, впоследствие забравиха своитѣ обещания. Азъ разбирамъ, че младежѣта трѣбва да бжде бабанти, но бабантилъка ще трѣбва да го проявява за добра кауза. Тая кауза е много лоша. (Оживление всрѣдъ лѣвицата) Когато единъ иска да спъне официалната властъ на своя народъ — когато тя защитава неговитѣ върховни интереси, така, както тя ги разбира, и взема мѣрки, които сж необходими споредъ нейното схващане — и се противопоставя на тая властъ, безспорно, той е много лошъ националистъ, той не е отъ тия, които принасятъ полза на националното дѣло. И за туй азъ мисля, че цѣлата тази акция, която се прояви на улицата, и всички тия инциденти, които станаха, се дължатъ на едно голѣмо недоразумение, се дължатъ преди всичко на едно неразбиране, на една младежка буйностъ. Станалото трѣбва да бжде урокъ на тия младежи, за да разбератъ, че тѣ никога не трѣбва да се противопоставятъ на една официална наредба, която е издадена въ защита на националнитѣ интереси, съобразно схващанията и разбиранията на управлението.

Възъ основа на всичко това, г. г. народни представители, азъ отговарямъ следното на питането на г. Стойчо Мошановъ:

Първо. Той ме пита: „Известни ли Ви сж срамнитѣ и кървави инциденти, предизвикани отъ полицията Ви“? Отговарямъ му — известни ми сж инцидентитѣ. Тѣ не сж отъ страна на властѣта нито срамни, нито кървави, а най-малко сж предизвикани отъ нея. Тѣ сж предизвикани отъ буйствуващи елементи, които не сж искали да се подчинятъ на законно установената властъ и на установения редъ.

На втория му въпросъ — „Взели ли сте мѣрки за издирване и наказване на тия полицейски органи, които не сж могли да запазятъ необходимото въ такива случаи хладнокръвие и тактъ“ — му отговарямъ, че нѣма защо да вземамъ никакви мѣрки, защото полицията си изпълни дълга и всѣки български гражданинъ, който цени голѣмитѣ интереси и голѣмитѣ ценности на държавата, ще трѣбва съ задоволство да констатира, въпрѣки инсинуацията, която иде отъ г. Стойчо Мошановъ, че днешната полиция стои на своя постъ, следователно, тя нѣма защо да бжде наказвана. Дотогава, докогато има едно отго-

ворно правителство, което носи отговорността за запазване реда и което дава своитѣ нареждания, и докато полицията ги изпълнява така, както трѣбва, за да пази реда и спокойствието на страната, тя заслужава само нашата похвала.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Награда!

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Мѣрки трѣбва да се взематъ, г. Стойчо Мошановъ, не противъ полицейскитѣ органи, а срещу онѣзи, които сж нарушили реда и не сж спазили даже своето обещание, дадено предъ публичната властъ на 27 ноемврий т. г. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Стойчо Мошановъ да отговори дали е доволенъ или не отъ отговора на г. министра.

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Не съмъ доволенъ отъ отговора на г. министра на вътрешнитѣ работи. (Възражения отъ мнозинството) Решително не съмъ доволенъ отъ този отговоръ по две съображения. (Възражения отъ мнозинството)

Д. Ачковъ (нез): Чакайте, де!

С. Мошановъ (д. сг): Първо. Никой отъ победенитѣ народи, колкото българскитѣ, не е направилъ такива усилия да сподави тѣгата и протеста си срещу неправдитѣ, които се извършиха срещу него; никой победенъ народъ, освенъ българскитѣ, не е търсилъ по-малко поводи да протестира шумно срещу туй насилие. У всички победени народи има уредени даже специални дни, когато не частни културни сдружения, а правителствата и отговорнитѣ власти взематъ инициативата за организиране на манифестации (Възражения отъ мнозинството), за издигане гласъ на протестъ срещу единъ актъ, който ще тежи и надъ бждещитѣ поколения.

А. Николаевъ (з): Защо не го казахте това презъ вашия режимъ?

С. Мошановъ (д. сг): И азъ съжалявамъ много, че г. министърътъ на вътрешнитѣ работи е счелъ за необходимо да иска декларации отъ обществени организации, като напр. отъ организацията „Отецъ Паисий“, личниятъ съставъ на която знаемъ какъвъ е, че тя съ своята манифестация нѣма да алармира обществото, и още повече съжалявамъ, че тази организация е била принудена да подпише подобна унизителна декларация, като тази, какъто ни чете г. министърътъ на вътрешнитѣ работи.

Второто съображение, по което не съмъ доволенъ отъ отговора на г. министра на вътрешнитѣ работи, е, че той одобрява полицейскитѣ действия, при положението, че това мнозинство, отивайки си, не е вървѣло като овце — мълчаливо, съ наведени глави, а е пѣло национални пѣсни и е развѣвало националния трикопльоръ. Ако съ тия си действия то е нарушило полицейскитѣ наредби, разбирамъ; трѣбва да се отбележи, обаче, че въ никой случай това шествие при своето разотиване не е искало и не е направило ни най-малкъ опитъ да прекрачи границитѣ, които му сж били опредѣлени отъ полицейски застави, съгласно заповѣдта на г. министъръ Гиргиновъ. Вие сами казвате, че съ позволение на властѣта шествието е отишло до „Св. Недѣля“, обаче има фотографии, които свидетелствуватъ, че манифестантитѣ сж били разпрѣснати по единъ насилнически начинъ именно по пѣтя имъ за площадъ „Св. Недѣля“. Връщането на манифестантитѣ до Военния клубъ става пакъ абсолютно по сжщия начертанъ отъ полицията пѣтъ.

И тѣй, считамъ, че трѣбва да се вмѣни въ вината на полицията, че безъ да се направи ни най-малкъ опитъ да се скжсатъ баражитѣ, които тя е установила, за да може да се запази общественитѣ редъ и сигурността...

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Вие се хвалите, че можете да скжсате баражитѣ!

С. Мошановъ (д. сг):... безъ да се направи опитъ отъ тѣзи, които протестиратъ да преминатъ границата, установена отъ властѣта...

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Вие продължавате да казвате, че ще скжсате баражитѣ! Вие сте подстрекатели! Вашата партия загуби, и съ тия подстрекателства искате да я запазите отъ погрома, който я чака!

С. Мошановъ (д. сг): Тъкмо съ туй, г. министре на вътрешните работи, се хваля, че манифестантите въ никой случай не сж направили подобенъ опитъ и презъ всичкото време сж се движили въ тия рамки, които имъ сж били опредѣлени отъ полицията.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Подстрекатели спрямо младежта! Туй не е лъжа.

С. Мошановъ (д. сг): Азъ протестирамъ за стрѣвта — подчертавамъ тази дума „стрѣвта“ — съ която полицията се е нахвърлила върху тия млади хора!

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Азъ трѣбва да протестирамъ, а не Вие. Вие сте хора предадени на единъ партизански бѣсъ, вие измисляте работи, които не сжществуватъ! Никаква стрѣв нѣма, а има едно изпълнение на дългъ, нѣма прилагани мѣрки съ стрѣв. Тамъ свири трѣба всички да се прѣснатъ, и тѣ трѣбва да се прѣснатъ. Полицията съ меки ржжавици не действува!

С. Мошановъ (д. сг): Въ кой моментъ тѣ сж нападнали полицията, въ кой моментъ тѣ сж искали да скѣсатъ нейния кордонъ, за да можете да оправдаете нейните действия?

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Такива като васъ сж, които подстрекаватъ младежта! Вие сте лъжепатриоти! Вие съ вашитѣ действия покровителствувате болшевизма.

С. Мошановъ (д. сг): Г. министре! Азъ много съжалявамъ, че Вие насърдчавате Вашата полиция, която се нахвърля съ грубостъ да разпрѣсква едни патриотически манифестации.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Тѣзи (Сочи работниците) чакаха вашата манифестация, за да направятъ своя манифестация. Азъ имамъ данин, има позиви отъ комунистите, въ които казваха: когато вие се разправяе съ вашата манифестация, тѣ да направятъ своята манифестация.

С. Мошановъ (д. сг): Азъ ще Ви чакамъ да свършите. Азъ ли имамъ думата, г. председателю, или г. министърътъ?

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Вие сте виновни за това положение днесъ!

С. Мошановъ (д. сг): Азъ не осждамъ вече Вашата полиция, г. министре, но понеже Вие я покровителствувате, осждамъ Васъ, че полицията Ви не е имала необходимото хладнокрѣвие и необходимия тактъ,...

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Тя го е имала. Щомъ полицията е чакала да се разотидатъ хората, тя е била много търпелива.

С. Мошановъ (д. сг):... за да различи една манифестация отъ хора, отъ организации на реда и родолюбиви организации отъ манифестацията на тия приятели (Сочи работниците), съ които Вие искате да ни сравнявате. И по намѣрение, и по начинъ на изпълнение манифестацията, тѣзи, които сж протестирали срещу Ньойския договоръ, не сж имали нищо общо съ намѣрението на комунистите. (Възражения отъ работниците)

И начина, по който Вие отговаряте на моето питане, ме кара решително да не бѣда доволенъ отъ Вашия отговоръ и да Ви предупредя, г. министре на вътрешните работи, че, ако Вашата полиция действително върви въ този пътъ, въ моменти, когато ще ви бѣде много нужна подкрепата на общественото мнение, тя ще ви липсва. (Ржкоплѣскания отъ сговористите и македонците)

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Азъ не съмъ очаквалъ одобрение отъ г. Стойчо Мошановъ на моя отговоръ, защото хора, които сѣятъ политическа поквара въ страната, никога не могатъ да одобрятъ подобни мѣрки, които съмъ вземалъ. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

С. Мошановъ (д. сг): Азъ защитавамъ правото на гражданина и на българина да протестира.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Вие сте корумпирани политически, щомъ сте дошли да защитавате една незащитаема кауза.

С. Мошановъ (д. сг): Азъ защитавамъ правото на гражданина, а не защитавамъ безредието.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Азъ знаа, че Вие не можете да одобрите моя отговоръ. Азъ искамъ да кажа кой е сѣячътъ на политическата корупция у насъ.

С. Мошановъ (д. сг): За това свидетелствува цѣлиятъ независимъ печатъ. (Глъчка)

Председателъ: (Звъни)

С. Мошановъ (д. сг): Какъ искаме полицията да бѣде хладнокрѣвна, когато нейниятъ министъръ не е хладнокрѣвенъ!

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Моята полиция не върши дългата на сговористската полиция. Полицията днесъ пази реда и спокойствието въ страната безъ издевателства, безъ тоя произволъ, който го вършеше сговористската полиция.

Л. Станевъ (раб): Вашата полиция ги е надминала.

А. Пеневъ (раб): Едната и другата полиция сж една и сѣща — защита на буржоазията.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Днесъ нѣма вързани хора въ участъците, за да ги колятъ! Това бѣ вашата полиция!

С. Мошановъ (д. сг): Валерианъ, валерианъ малко, г. министре!

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Възмушавамъ се, че сте толкова паднали, за да не чувствувате политическата си отговорност! Това е демагогия! Вие ставате защитници на най-незащитаемата кауза!

С. Мошановъ (д. сг): И азъ съмъ седналъ да се сърдя на полицията!

Председателъ: Пристъпваме къмъ първа точка отъ дневния редъ — първо четене на законопроекта за печата. Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ С. Лоловъ (д): (Прочита законопроекта изцѣло, заедно съ мотивите къмъ него — вж. прил. Т. I, № 6)

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Георги Йордановъ.

Г. Йордановъ (з): Г. г. народни представители! Две сж борбите, съ които човѣкъ е живѣлъ: борбата за хлѣбъ и борбата за свобода. Но мене ми се чини, че борбата за свобода е по-нуждна, или е толкова нужна, колкото е и борбата за хлѣбъ. И много пъти, за да може човѣкъ да изкара своя хлѣбъ, за да може да се бори въ живота, той трѣбва да има свобода. И затова въ борбата за свобода той е далъ повече жертви, борбата за свобода е по-ясно очертана, отколкото борбата за хлѣбъ.

Свободата на личността, свободата на човѣка и на обществото се изразява по два начина: изразява се отъ устата, съ говора, изразява се и съ печата. Свободата на печата, печатътъ е толкова важенъ, колкото е важно и самото слово, самиятъ говоръ, защото много пъти човѣкъ не може да отиде навсѣкжде да се изкаже, човѣкъ нѣма възможност, нѣма време, нѣма срѣдства, нѣма сили навсѣкжде да отиде да каже това, което има да каже, да го каже съ устата си, да го каже съ речъ; а книгата, вестникътъ, брошурата, при днешната техника, много лесно могатъ да отидатъ и тамъ, гдето шосе нѣма, и тамъ, гдето е безъ пътъ, въ всѣко село, въ всѣка паланка и въ всѣка колиба; могатъ да отидатъ да занесатъ онова, което напредничавата човѣшка мисль е създала.

Тия думи — свобода на словото и свобода на печата — сж взели много жертви. Много хора се бориха на свѣта, за да могатъ да извоюватъ това, което е постигнато днесъ. Даже мене ми се чини, че и нашето стоене тукъ, като народни представители, като министри, като властъ се дължи пакъ на тая свобода. Цѣла верига отъ велики хора паднаха за нея. Паднаха затова, защото обществото не ги бѣше достигнало; обществото не можеше да мисли така, както

мислѣха тия хора, които се бориха за нѣщо въ свѣта. За свободата, за напредѣка на човѣщината, умрѣ и най-великиятъ учителъ въ човѣшката история — Христосъ. За свободата на словото, писмено и устно, умрѣха голѣми негови последователи, както е случаятъ съ апостолитѣ Павелъ, Петръ и т. н. Не само за религията, не само за християнството, което бѣше отрочано, много хора бѣха арестувани, бити, избивани, и онова, което пишеха, се изгаряше, но и въ политиката много хора измрѣха, за да може обществото да напредва и да се радва на многото придобивки, които днесъ има.

Свобода! Г-да! Днесъ имаме да разглеждаме законопроектъ за свободата на печата — единъ законопроектъ, който не можемъ да минемъ току-така, по който не можемъ да не се замислимъ и да не си кажемъ свободно думитѣ „Стойте въ свободата, защото съ скѣпа цена е купена вашата свобода“, нѣкога е казалъ единъ отъ светиитѣ. Мене ми се чини, че сѣщото това може да се каже на насъ, на българския народъ, на нашия Парламентъ, на депутатитѣ, на нашитѣ министри: стойте въ свободата си, не я нарушавайте, защото съ скѣпа цена е купена тя.

Мнозина, когато говорятъ за дадени жертви, много пѣти обичатъ да посочватъ чуждото. Да, то е добро, но то има и кусуръ. Ние дадохме за нашата свобода много. Кой може да надмине въ своята борба Левски? Кой го е надминалъ? Кой надминава Ботевъ? Кой надминава Караджата? Това сѣ истински свѣтила; това сѣ апостоли за нашата свобода, и нашиятъ народъ съ право ги празнува, съ право ги почита, съ право той тѣхнитѣ ликове, съ право декламира стиховетѣ на Ботевъ, като много добри. Г-да! И тия хора, когато взеха пушкитѣ, когато взеха перото, най-напредъ тѣ казаха: „Свобода! Ние се боримъ за свободата. Свобода или смъртъ!“ Въ името на тая борба, противъ която имаше закони, наредби, преследвания, заптиета, затвори и бесилки, тѣ вдигнаха главитѣ си, презрѣха всичко, погасиха всичко и извоюваха — кое? — извоюваха свободата на България, извоюваха нашето мѣсто тукъ.

Само тѣ ли? Десетки, стотици измрѣха за нашата свобода. Героиченъ е подвигътъ на нашитѣ комити, които се биха нѣкъде тамъ, въ Стара планина, и на опълченцитѣ на Св. Никола — героиченъ, непостижимъ. Тѣ ще бждатъ за вѣкове наше насърчение, когато има да защитаваме нашата народна, българска кауза.

Г-да! Тая свобода на словото, тая свобода на печата, макаръ че много жертви се дадоха за нея, много пѣти е газена въ новитѣ времена, скоро. Азъ говоря като народенъ представителъ отъ бошинството — вчера бѣхъ министъръ. Тукъ има земеделски министри. Днесъ не управляватъ ли четири организации, които до вчера взаимно се отричаха, взаимно се осъждаха, взаимно се критикуваха? И г. г. демократитѣ сѣ говорили противъ насъ, и националибералитѣ, и радикалитѣ, и ние — противъ тѣхъ. Но ето, днесъ ние съставяме едно правителство, днесъ ние управляваме заедно съ тѣзи три организации. И Българскиятъ земеделски народенъ съюзъ, който отрича всички партии въ България — отрича ги въ своята брошуерна литература, отрича ги въ своя вестникъ, отрича ги чрезъ своето устно слово, въ цѣлата своя минала дейность — ето, днесъ управлява заедно съ тѣхъ. Защо? Управляваме, г-да, защото бѣше погасена свободата на словото, бѣше погасена и свободата на печата. И не знамъ дали малко подвизи биха се посочили и на негови хора, които се жертвуваха за свободата — не желая никого да оскърбявамъ — свобода, отъ която Българскиятъ земеделски съюзъ и българскиятъ народъ бѣха лишени на 9 юний 1923 г.

Да, г-да, свободата бѣше погасена. Не можеше да се говори. Азъ на много мѣста сѣмъ ходилъ. Г. Чолаковъ — ако е тукъ — е свидетелъ. Ние отидохме заедно съ него въ Златица. И когато отидохме да говоримъ тамъ, изпрѣчи се единъ джандаринъ, по прѣкоръ Ленинъ. Защо го наричаха Ленинъ? Защото презъ времето на земеделцитѣ бѣше станалъ комунистъ, родило му се дете и го кръстилъ Ленинъ. Ленинъ бѣше станалъ сговористъ и назначенъ джандаринъ. И когато ние съ народния представителъ Христо Чолаковъ се упѣтихме да отидемъ въ читалището да говоримъ, Ленинъ се изпрѣчи предъ насъ, хвана си револвера и каза: „Нѣма да говорите, събрание не можете да направите!“ На другия денъ отидохме въ Пирдопъ. Тамъ вече не Ленинъ, но дойдоха агенти отъ София и ни казаха: „И въ Пирдопъ нѣма да говорите, не ви се разрешава да направите събрание — нѣма да правите

събрание!“ И мене ме извика единъ полицаи и ми каза: „Г. Йордановъ! Ти си старъ човѣкъ, ти си уменъ човѣкъ. Нѣма да говорите. Околийскиятъ началникъ е заповѣдалъ“. — Добре, нѣма да говоримъ. — Отидохъ въ едно друго село и, когато седнахме да пиемъ по чаша вино, казаха ни: „И вино нѣма да пиете!“

Ц. Стояничевъ (з): И отрова не ви даватъ!

Г. Йордановъ (з): Г-да! Свободата на печата, свободата на словото бѣше погасена. Азъ не желая да избличавамъ, азъ не желая да нападамъ, но искамъ да изтъкна причинитѣ, които ни намираха да дойдемъ въ това положение, въ което сме днесъ.

Преди малко тукъ, на банкитѣ, бѣше г. Буковъ. Той лежа 6 месеца затворенъ по закона за защита на държавата. Той бѣше битъ въ единъ отъ софийскитѣ участъци. Той сега е народенъ представителъ.

Тукъ е и г. Чолаковъ, който, когато отиде въ Ихтиманъ да прави събрание, собѣща го веднага единъ полицаи и му каза: „Вие ли сте Христо Чолаковъ?“ — „Азъ.“ — „Идете да правите събрание?“ — „Да.“ — „Веднага съ другия влакъ обратно за София — не се разрешава да правите събрание!“

А колко пѣти, г. г. народни представители, бѣха конфискувани наши вестници?

Сѣщото се случи и въ Фердинандъ. Тамъ околийскиятъ началникъ ми състави актъ за 2.000 л. глоба и полицията ми разтури събранието, защото сме носили нелегална литература. Тая нелегална литература бѣше в. „Земеделско знаме“, в. „Пладне“ и нѣкои други софийски вестници.

Стойте въ свободата си, защото съ скѣпа цена е купена вашата свобода!

Г. г. народни представители! Нѣма да бжде пресилено, нѣма да бжде много казано, ако отбележа, че ние, Земеделскиятъ съюзъ особено, дадохме много, за да защитимъ себе си като организация и да защитимъ свободата на българския народъ, която бѣше потѣпкана. И, да ви кажа право, азъ сѣмъ единъ отъ онѣзи, които кѣсно се съгласиха за една коалиция такава, каквато я имаме сега. И за мене, когато по-късно се съгласихъ за тая коалиция подъ напора на много изплашени хора, никой другъ законъ не бѣше толкова важенъ, както свободата на печата; никое друго искане не бѣше толкова важно, както искането да се възстанови свободата на българския народъ, която бѣше потѣпкана. Ние казахме: ще направимъ коалиция; може да не постигнемъ нищо друго, може да не направимъ никакъвъ законъ, може да не постигнемъ никакво подобрене, но ние ще направимъ коалиция, за да излъземъ срещу полицията на Сговоръ, срещу посѣгателството върху човѣшката свобода, за да извоюваме потѣпканитѣ правдини на българския народъ. (Ръкоплесканий отъ земеделцитѣ) И когато нѣкои кажатъ, че не е направено много нѣщо отъ новата властъ, азъ казвамъ: самиятъ фактъ, че Сговорътъ е смѣненъ; самиятъ фактъ, че можемъ вече свободно да се изказваме, за мене е вече едно постижение.

Л. Станевъ (раб): Не е вѣрно, че можемъ свободно да се изказваме. Самъ много добре знаешъ.

Г. Йордановъ (з): Все пакъ, Лазаре, имате свобода.

Л. Станевъ (раб): За насъ свобода нѣма.

Министъръ Д. Гичевъ: Ходишъ, много ходишъ по събрания, Лазаре.

Л. Станевъ (раб): Съ кръвъ трѣбва да правимъ събрания. Това трѣбва да се знае.

Министъръ Д. Гичевъ: 42 печатни издания имате.

Д. Нейковъ (с. д): Гиргиновата полиция не е по-долу отъ сговористската.

Министъръ Д. Гичевъ: Васъ поне нѣма кой да гони въ България, защото ви нѣма никъде!

Г. Йордановъ (з): Като вземамъ думата по законопроекта за печата, внесенъ за разглеждане на първо четене, азъ казвамъ, г. г. народни представители, че ние най-малко говорѣхме, че ще внесемъ новъ законопроектъ за печата; азъ най-малко смѣтахъ, че въ скоро време ще бжде внесенъ законопроектъ за печата, който трѣбва да стане законъ. Ей Богу, да ви кажа, нито азъ, нито мѣ

другари, въ нашитѣ агитации, нито повечето отъ хората на Народния блокъ говорѣха по стѣгди и мегдани, че ще се занимаваме и съ законъ за печата.

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц): Това всѣки знае, че едно горите, а друго вършите.

Г. Йордановъ (з): Най-напредъ ние говорѣхме, че първата ни грижа ще е да възстановимъ свободата на българския народъ — да може той свободно да говори, да може свободно да пише, да може свободно да гласува, да упражнява онова свое право, за което и той е достоенъ, за което и той се е борилъ, за което и други народи сѣ се борили много повече отъ българския народъ. Второ, ние говорѣхме, че ще дадемъ амнистия. Трето, ние говорѣхме, че ще обезщетимъ пострадалитѣ — въпросъ, който още стои откритъ — жертвитѣ, синоветѣ, дъщеритѣ, майкитѣ, вдовицитѣ на всички ония, които бѣха избити на 9 юний и по-после.

Л. Станевъ (раб): Обезщетихте само убийцитѣ. Само тѣхъ амнистирахте.

Г. Йордановъ (з): Не разглеждаме, г-да, такъвъ законопроектъ, за да говоря по този въпросъ. Но стана дума и трѣбва да кажа, че това е една празнина. Не могатъ да бждатъ оставени на произвола на съдбата стотици вдовици, деца, утрешни български граждани, безъ да имъ се помогне, безъ да имъ дойде държавата на помощ тогава, когато тѣхната опора — тѣхнитѣ бащи бѣха избити. Азъ имахъ случай въ малкото време, когато бѣхъ министъръ, да видя такива сираци. Имахъ сѣщо случай да видя скоро жената на покойния Грънчаровъ, който бѣше убитъ и за когото говорятъ, че много пари е взелъ — „Азъ съмъ — казва ми, Грънчарова. Искахъ да дойда да те видя, когато бѣше министъръ, но не можахъ“. — Тя треперѣше. — „Азъ“ — казва — „направихъ престѣпление: прерѣзахъ венитѣ на ржката си и щѣхъ да се убия, но следъ като ги прерѣзахъ, не можахъ вече да държа револвера. Азъ съмъ гладна, азъ мизерствувамъ, азъ прося и за това искахъ да туря край на своя животъ“.

Превеждамъ за примѣръ, г-да, жената на Грънчаровъ, за когото се смѣта, че много пари е взелъ, че билъ подкупенъ, за да си направите заключение, какво е положението пъкъ на всички синове и дъщери на други убити. Въ това отношение ние не сме направили нищо като правителство, защото знаемъ, че държавната хазна е празна. Въ всѣки сличай, г-да, за насъ тоя въпросъ стои откритъ.

Ние говорѣхме така сѣщо по въпроса за картелитѣ и по много други въпроси, но никакъ не говорѣхме, че ще създадемъ новъ законъ за печата. Г. г. народни представители! Азъ не желая никого да сърдя, но за мене въпросътъ за свободата на печата, за свободата на словото, за свободата на писането е много важенъ. Важенъ е заради това, защото ние днесъ не знаемъ, дали онова, което преследваме, онова, което отричаме, онова, което смѣтаме за лъжа, нѣма да бжде утре истина. Кой отъ васъ не знае, че християнството, което нѣкога бѣше лъжа, което се отричаше, което бѣше простотия за римлянитѣ, се наложи и този, който бѣше неговъ родителъ, днесъ, въ XX вѣкъ свѣтътъ го смѣта за най-просвѣтления човѣкъ, за учител на учителитѣ? Кой не знае, че Галилей стана жертва, защото казваше една истина — че земята се върти? Кой не знае, че Хусъ бѣше убитъ, защото говорѣше една истина? Кой не знае, че Лютеръ бѣше преследванъ, арестуванъ, защото говорѣше една истина? Кой не знае, че есторонницитѣ на френската революция бѣха избивани? Кой не знае, г-да, че нашитѣ бунтовници, че ратницитѣ за нашата свобода бѣха наричани хъшове, хайрѣзи, хайдучи, престѣпници? Днесъ, обаче, тѣхнитѣ ликове красятъ нашитѣ читалища. И азъ се боя да не би съ този законопроектъ да спремъ напредъка, човѣшката мисль и да се чудятъ хората следъ време, какъ е било възможно едно народно представителство, дошло отъ народа, борило се противъ едно усилие, да внесе такъвъ законопроектъ за печата и да го узакони!

Но, г-да, азъ се боя и отъ злоупотрѣблениа съ закона за печата, защото у насъ има хора, които злоупотрѣбватъ съ законитѣ. Законътъ за полицията може да е написанъ най-честно, може да е написанъ най-почтено, но азъ страдахъ отъ него. Азъ бѣхъ арестуванъ по него; менъ не ми се позволяваше да правя събрания. Може би и да не знаеше г. Ляпчевъ. Когато отидешъ на село да говоришъ, да правишъ събрания, пждарѣтъ, сговористѣтъ, ще те пита разрешилъ ли е кметътъ. Законътъ не позволява това; законътъ повелява да отидешъ да кажешъ само на кмета. Но кметътъ казва: „Не позволявамъ“.

Четешъ му закона, четешъ му конституцията, четешъ му за отговорноститѣ — не, той е готовъ да се бие, той е готовъ да убие. И, г-да, азъ не знамъ дали нѣма да отегчимъ българското общество, българския народъ съ единъ законъ за печата, който да бжде като примка за тѣзи, които утре ще пишатъ, които утре ще говорятъ.

Но, г-да, азъ се боя и отъ друго. Нѣкога св. Павелъ е казалъ: „Който стои, да гледа да не падне“. Той е искалъ да каже на всички тѣзи, които той, които неговитѣ другари, които неговиятъ учителъ сѣ изтрѣгнали отъ езичеството, отъ идолопоклонството, отъ пиянството, отъ разврата, отъ кражбата, отъ лъжата и сѣ ги направили истински хора, да гледатъ да си останатъ такива, защото пороцитѣ сѣ много силни. И наистина, г-да, тѣ сѣ много силни. Азъ имамъ единъ порокъ — пуша тютюнъ — който нищо не е, но за менъ е страшно силенъ. Това казва св. Павелъ: „Който смѣта, че стои, който се е отърсилъ отъ пороцитѣ, да гледа да не падне пакъ въ пороцитѣ“. Ако той е казалъ това за християнитѣ, азъ мога съ положителностъ за васъ да кажа: който мисли, че стои, който мисли, че е властъ, вие на столоветѣ тамъ (Сочи мнозинството), вие на столоветѣ тукъ (Сочи министерската маса), мога да ви кажа съ сигурностъ, че нѣма да бждете все тамъ. Може би нѣкой да ми каже: бай Георги, ти си янлъшъ, законътъ е насоченъ къмъ друго мѣсто. Азъ не зная, г-да, дали законътъ нѣма да бжде насоченъ и къмъ насъ.

Л. Станевъ (раб): Сега кжде е насоченъ?

Г. Йордановъ (з): Азъ не зная дали днешниятъ народенъ представителъ Асенъ Буковъ, който само преди две години бѣше въ ареста по закона за защита на държавата, дали утре, следъ като ние ще вотираме единъ законъ ненуженъ, дали следъ една година, дали следъ две години той нѣма да бжде пакъ арестуванъ и да отговаря по този законъ сега — за защита на печата.

Л. Станевъ (раб): Свѣтътъ е колело. Ставатъ тѣзи работи.

Г. Йордановъ (з): Когато пишете закони, знайте, г-да, че вие ги пишете, вие ги гласувате за българския народъ и вие ще бждете подъ ударитѣ имъ.

Далечъ отъ менъ мисльта да отрека законността, да отрека законитѣ, които сѣществуватъ. Далечъ отъ менъ мисльта, че азъ искамъ да кажа, че ние, като правителство, като народни представители — ако смѣ нѣкой, нека да го каже — трѣбва да изгоримъ законитѣ. Закони трѣбва да има, но нѣма нужда отъ единъ пресиленъ законъ, особено въ едно време, когато ние съвсемъ друго сме говорили и когато народътъ чака отъ насъ други работи.

Но, г-да, може да ми каже нѣкой: „Живѣемъ въ болни времена, живѣемъ въ страшни времена. Не чу ли отде, че г. Гиргиновъ отговаряше на питането на народния представителъ г. Стойчо Мешановъ за инциденти при една манифестация? Не виждате ли комуниститѣ, които днесъ и ноще работятъ за провалъ на този строй? Г-да! Азъ сѣщо не съмъ голѣмъ приятелъ на комуниститѣ.“

Л. Станевъ (раб): Бѣше нѣкога.

Г. Йордановъ (з): Азъ съмъ имъ приятелъ дотолкова, доколкото тѣ сѣ борци, защото азъ чухъ една приказка, казана отъ единъ отъ нашитѣ светии — Райко Даскаловъ — въ наше време, когато бѣше превзетъ Неврокопъ, за която нѣкои почнаха да го критикуватъ въ земледѣлската парламентарна група. Той отива въ Неврокопъ съ тогавашния началникъ щаба на армията Топалджиковъ. И азъ бѣхъ съ него. Когато се връщаме, ние говорихме за комититѣ. Той казваше: „Бай Георги! Всѣки човѣкъ, който е взелъ пушка и е отишълъ въ балкана, оставяйки жена и деца, да се бори за идеи, заслужава уважение, макаръ и каузата му да бжде крива“. (Къмъ работницитѣ) Азъ ви уважавамъ дотолкова, доколкото вие сте борци за вашата идея, макаръ и отречена.

Но, г. г. народни представители, азъ съвсемъ не смѣтамъ, че българското общество, че българскиятъ народъ сѣ пригодени да станатъ комунистически. Комуниститѣ ще бждатъ по-силни, тѣ ще иматъ повече приятели, когато ние ги ограничаваме съ единъ законъ за защита на държавата, когато ги ограничаваме съ единъ законъ за печата. Дайте имъ свобода — българскиятъ народъ въ своето мнозинство ще ги отрече. Защото, когато тѣ му кажатъ, че ще унищожатъ частната собственостъ, когато тѣ му кажатъ, какъ ще се женятъ, колко пѣти ще се женятъ, какъ ще гледатъ своитѣ деца, че не щатъ църквитѣ,

че не шатъ поповетѣ, че ще има пари, че ще стане една смѣна, че може би г. Буровъ — да извинява, смѣтамъ го за богатъ човѣкъ — ще опида, да чука камѣни, а онзи, който днесъ чука камѣни, ще заеме мѣстото на г. Буровъ, когато му кажатъ, че само смѣна ще направятъ, когато кажатъ това открито на народа и когато ние ги критикуваме, ей Богу, българскиятъ народъ не ще ги слуша — той ще ги отрече. Азъ зная колко много българскиятъ народъ държи за своитѣ традиции, за своитѣ обичаи и за своята вѣра. Азъ, г-да, видѣхте тукъ, се заклѣхъ по единъ малко по-другъ начинъ, отколкото се заклѣхте вие. Мене ме закле протестантски проповѣдникъ. Протестантинъ съмъ. Протестанството е една религия, която има много последователи въ Англия, въ Германия, въ Америка. И азъ помня единъ случай, когато единъ ми казваше: „Бай Георги, трѣба да дойде нѣкой да ни говори“ — отдавна бѣше то — „но ти не дохождай, защото си протестантъ“. Ако се представятъ комунистѣ въ тѣхната истинска свѣтлина, това, което сж, тѣ нѣма да представляватъ никаква опасностъ. Ако питате менъ, азъ бихъ далъ абсолютна свобода на комунистѣ — такава, каквато имамъ азъ, каквато имате вие, за да видите, че тѣ не представляватъ нищо страшно за България и за българския народъ.

Т. Кънчевъ (д. сг. Ц): Ако бѣхте министъръ, нѣмаше да говорите така.

Л. Станевъ (раб): Демагогия!

Г. Йордановъ (з): Ако тѣ представляватъ една истина, едно учение, което ще завладѣе свѣта, напразно сж нашитѣ закони, напразно сж нашитѣ наредби; тѣ ще ги разкъсатъ и ще превзематъ свѣта. Нѣкогажъ, въ апостолскитѣ времена, апостолъ Петръ се изправилъ предъ една църква съ единъ свой другаръ, видѣлъ тамъ единъ просякъ и му казалъ: „Злато и сребро азъ нѣмамъ, но това което имамъ, него ти давамъ, въ името на гозова, когато разпѣнаха“. Вземалъ си човѣкътъ дрипитъ и си отишелъ. Събиратъ се следъ това сѣдинѣ и извикватъ Петра и неговия другаръ — искали да ги осѣлятъ на смъртъ. Единъ старецъ, обаче, се изправилъ тогава и казалъ: „Г. г. сѣдин! Ако това, което е казалъ, е лъжа, ако тѣ сж нѣкои магьосници, ако тѣ сж нищо, учението имъ ще падне, както падна бандата на онзи хайдукъ, който бѣше повелъ повече отъ 400 души следъ себе си; ако то е истина, ако тѣ сж хора на истината, ако наистина това учение е божествено, тѣ ще се наложатъ“.

П. Стайновъ (д. сг): Много хубаво сравнение!

С. Димитровъ (раб): Сегашнитѣ светци не сж отъ тия, бай Йордановъ.

Г. Йордановъ (з): Ако тѣзи хора (Сочи работницѣтъ) проповѣдватъ истината, която ние отричаме, тѣ нѣкога ще могатъ да се наложатъ, въпрѣки нашитѣ закони.

Г. г. народни представители! Азъ не знамъ дали съ този законопроектъ, реакционенъ, по който сега говоря, ние не ще нарушимъ завета на онѣзи наши величия, които се бориха и умрѣха за свободата на България и които преди 50 години бѣха писали „Свобода или смъртъ“. Азъ не знамъ, ако нѣкой отъ тѣхъ присѣствуваше въ Народното събрание днесъ, какво би казалъ, но азъ съмъ сигуренъ, че ако нѣкой отъ тѣхъ би видѣлъ какъ български граждани се убиваха, какъ събрания се разтуряха.

С. Димитровъ (раб): И сега се разтурятъ.

Г. Йордановъ (з): ... и се разтурятъ, би казалъ сжщото, което приказката разправя, че Христосъ казалъ на св. Петръ, когато го видѣлъ въ Римъ и когато той го попиталъ кѣде отива — „Отивамъ да се разпна втори пѣтъ, защото нѣма вече кой да говори за менъ, следъ като и ти се отказа“. Азъ не зная, г-да, дали ние днесъ не посѣгаме на свободата на словото, дали съ този законопроектъ, който внася г. министърътъ на правосѣдието, не го ограничаваме.

Страхъ ме е, г-да. Въ първия членъ на законопроекта се казва: „Печатътъ е свободенъ“. Когато въ една държава ти имашъ законъ за защита на държавата и когато ти днесъ внасяшъ единъ законопроектъ още да ограничишъ печата, защото не си доволенъ и отъ закона за защита на държавата, азъ не знамъ тая свобода какъ ще може да се изрази! Азъ чуехъ единъ пѣтъ въ Търново една приказка отъ единъ старецъ, която ще ви повтора: „Имало, каза той, единъ ходжа нѣкога, който ималъ една

хубава бахча, и въ тая хубава бахча имало една хубава череша, която рѣдила много плодъ. Неговиятъ кираджия му казалъ: „Ходжа ефенди! Твоята череша е много рѣдила; не може ли моитѣ деца да хапнатъ малко череша?“ — „Може, казва, може, но стѣлба нѣма да туряшъ на черешата, съ сарѣкъ нѣма да брулишъ, на първото нѣма да се качвашъ, клони нѣма да трошишъ. Яжте подъ черешата колкото искате!“ Абсолютна свобода! (Смѣхъ) Азъ не знамъ, г-да, когато ние пишемъ „печатътъ е свободенъ“, когато ние имаме и законъ за защита на държавата — по който ни съставляваха актове и по който лежахме въ затворитѣ — дали ние нѣма да изпълнимъ думитѣ на тоя ходжа отъ приказката! И не знамъ, дали тая свобода нѣма да бѣде химерична!

(Председателското мѣсто заема подпредседателътъ Н. Захариевъ)

Г. г. народни представители! Ще ми каже може би нѣкой, че ние създаваме закони за лошитѣ хора; че за тия, които правятъ добро, които знаятъ какво да пишатъ, за тѣхъ законъ нѣма. Или, както казватъ нѣкои: за добрия човѣкъ законъ нѣма. Ние живѣемъ въ една демократична държава, ние живѣемъ въ една държава, въ която свободитѣ на гражданина сж прокламирани; ние се боримъ въ името на свободата. И азъ вѣрвамъ, че и тия хора (Сочи лѣвницата), ако дойдатъ утре на власт, и тѣ биха се борили въ името на свободата. Когато говоримъ за свобода на печата, когато говоримъ за свобода на словото, нека бждемъ открити и нека да не поставяме българския народъ въ положението да яде череша така, както ходжата е позволявалъ на своя слуга! Има държави, въ които е друго. Има една Русия, която ти казва: ние сме болшевики, ние нищо не признаваме, освенъ наше; вестникъ да издавате — нѣма да ви дадемъ; кметъ да си изберете — нѣма да ви дадемъ; народни представители — нѣма да ви дадемъ; министри — нѣма да ви дадемъ; нищо нѣма да ви дадемъ; ние имаме цензура, ние сме болшевишка държава; това е наше нареждане — ако обичате.

Нѣкой отъ работницѣтъ: Има ли тамъ законъ за защита на държавата?

Председателствуващъ Н. Захариевъ: (Звъни)

Г. Йордановъ (з): Ние, обаче, казваме: ние сме демократична държава, ние сме конституционна държава; ние даваме свобода на печата, даваме свобода и на словото и, следователно, г-да, ние не бива да ограничаваме тая свобода.

Но, г. г. народни представители, мнозина казватъ: „Ние не че мразимъ свободата — напротивъ, ние я обичаме, ние сме поклонници на нея — но ние създаваме закони за лошитѣ хора“. Ако тия хора (Сочи работницѣтъ) вземемъ за лоши, народътъ нѣмаше да прати нито единъ отъ тѣхъ тукъ. Разбира се, сега има такива, защото Ляпчевъ промѣни избирателния законъ —

Д. Ачковъ (нез): Значи, Ляпчевъ отговоренъ!...

Г. Йордановъ (з): И азъ ви казвамъ открито, че пълна и абсолютна свобода да имъ дадете, тѣ не могатъ да превзематъ нашата държава. Ние ще се боримъ съ тѣхъ.

С. Ивановъ (раб): Ами Софийската община кой взе?

Председателствуващъ Н. Захариевъ: (Силно звъни)

Г. Йордановъ (з): Не гледайте Софийската община. Ако вие смѣтате София за мѣрило, азъ не я смѣтамъ за мѣрило. Азъ смѣтамъ други краища повече за мѣрило. И азъ едно време казахъ: „Софию, много кѣсно протестирашъ ти, трѣбваше да протестирашъ по-рано“.

Ако васъ, г-да, ви е страхъ отъ други хора — отъ вестникари, отъ брошуркаджии, отъ тия, които пишатъ книги — азъ смѣтамъ, че 54-годишниятъ свободенъ политически животъ е достатъчно възпиталъ българскитѣ граждани, вестникаритѣ и брошуркаджитѣ, за да не правятъ золуми на собствената си държава, въ която живѣятъ. Вестникаритѣ, тия мъченици на печата, тия, които сж стояли предъ Министерския съветъ много пѣти до 3 ч. презъ нощта и чакатъ да имъ кажешъ какво е решено, за да освѣтлятъ българското общество, азъ не вѣрвамъ, че тѣ ще станатъ предатели, ще пишатъ статии, ще пишатъ брошури, ще пишатъ томове книги, за да пре-

дательствуват срещу своята държава. Азъ не вѣрвамъ това. Но ако има такъвъ, азъ смѣтамъ, г-да, че въ тази страна има достатъчно закони да го пипнете и да го хвърлите въ затвора. Въ нашитѣ затвори днесъ лежатъ и редактори на вестници, лежатъ и хора, които сж писали брошури, лежатъ и обикновени хора, защото имаме закони, съ които можемъ да накажемъ единъ мятеежникъ и единъ клеветникъ. Но ще каже нѣкой: ние трѣбва да защитимъ честта на българския гражданинъ, трѣбва да защитаваме гражданитѣ отъ оклеветяване. Г-да! Искашъ ли да не бѣдешъ сѣденъ като крадецъ — не кради; искашъ ли да не бѣдешъ сѣденъ като лъжецъ — не лъжи; искашъ ли да не бѣдешъ осмѣнъ като пияница или развратникъ — нито пиянствувай, нито развратничи. И ако ти, въпрѣки твоята честностъ, като народенъ представител или като обикновенъ човѣкъ, бѣдешъ оклеветенъ, скоро тази грѣшка ще бѣде изправена и ти ще бѣдешъ реабилитиранъ, безъ да отивашъ да се сѣдишъ, защото много пѣти, г-да, печатътъ е остенъ, много пѣти вражескиятъ печатъ, тоя, който не е отъ твоята партия, който не е отъ твоята организация, служи изправително. Единъ пѣтъ азъ, когато бѣхъ министъръ, срещнахъ вестникаря Стоянъ Власковъ. — „Бай Георги“ — каза ми той — „знаешъ ли какъ съмъ те набрулилъ въ вестника си“. — „Не знамъ“, му рекохъ. — „Ела, каже, да приемъ по една ракия и ще ти дамъ да го прочетешъ“. Отбихъ се. Въ вестника си той пишеше, че въ тухларната фабрика, която е подъ ведомството на Министерството на благоустройството, поржчикитѣ не се изпълнявали редовно. Имало хора, които дали по-рано капаро, а получавали тухли по-късно; други хора по-късно давали капаро, а получавали тухли по-скоро и т. н. Рекохъ му: „Бай Власковъ, нѣмаше нужда да изнасяшъ това въ вестника, а трѣбваше да дойдешъ при менъ да се разговоримъ, да ми го кажешъ. Азъ не съмъ партизанинъ на такива не-правди“. Следъ това азъ пратихъ единъ отъ началникитѣ по трудовата повинностъ, който отиде да провѣри имало ли е такива грѣшки. Всичко се изправи, даде се опровержение, и самъ Власковъ опроверга онова, което бѣше писалъ за менъ и съ което засѣгаше нѣкои отъ началникитѣ на министерството.

Другъ единъ случай. Знаете, че тая година падна голѣма градушка въ Северна България и очука 5—6 околии. Събираме се въ Министерския съветъ и казваме: на тия околии, така пострадали, трѣбва да се помогне — трѣбва да имъ се намѣрятъ срѣдства да имъ се набави семе за посѣвъ, да имъ се дадатъ на първа рѣка по 30 кг. жито; и най-после се каза въ Министерския съветъ: „Бай Георги, да имъ направите и пѣтица по най-късата процедура“. Връщамъ се въ министерството, викамъ директора и казвамъ: ще вземете отъ тукъ картата, ще я отворите заедно съ Недѣлчетъ и ще видите къде сж очуканитѣ мѣста, ще видите оплакванията отъ тамъ, ще дадете на търгъ пѣтицата, но да ги направятъ мѣстнитѣ хора тамъ, за да взематъ пари да се изхранятъ. Отива, прави тая работа и вестникътъ пише: „Голѣмата далавера, голѣмиятъ хайдутлукъ въ Министерството на благоустройството“. Викамъ го и го питамъ: каква е грѣшката? Грѣшката е, че това става по бързата процедура и че се публикувало само въ единъ вестникъ. Рекохъ: ще стане 20 дни по-късно, но ще се публикува и въ „Държавенъ вестникъ“. Често пѣти, г-да, вестници, които биха поставили портрета ви, които биха ви хвалили, когато кажатъ: тамъ се изкашля, тамъ направи събрание, тамъ това направи, онова направи, може да ви принесатъ повече вреда, отколкото вестникътъ на твоя противникъ. Това е, г-да, остенътъ, който те бode да отивашъ въ правия пѣтъ.

Г. г. народни представители! Азъ ви казахъ, че законопроектътъ е приборзанъ; азъ ви казахъ, че никой отъ обществото днесъ долу не го интересува печатътъ. Него го интересува хлѣбътъ, него го интересува облѣклото, него го интересува тютюнътъ. Като отида въ тютюневитѣ краища, мене ме питатъ: „Ще се купи ли тютюнътъ?“. Казвамъ: да, ще се направятъ доставки на държавата и ще ви се даде нѣщо. Но, ей Богу, азъ не съмъ чулъ въ провинцията нито единъ човѣкъ да ме попита: ами законътъ за печата? Най-напредъ той е приборзанъ, той не е навремененъ. Той е законъ, съ който правителството не е ангажирано. Второ, за цѣлостта и спокойствието на държавата имаме много закони, имаме и законъ за защита на държавата, който блокътъ, не знаа защо, не го премахне, но който ние въ нашитѣ събрания, отричаме и казваме: амнистия и премахане закона за защита на държавата. Но ако държавата е въ опасностъ, ако комуниститѣ сж страшни и ако има

и други нѣкои страшни, законътъ за защита на държавата стои — той е достатъченъ да гарантира държавата.

С. Димитровъ (раб): Значи, той трѣбва да стои!

Г. Йордановъ (з): Той стои, казвамъ. Ние сме казали че трѣбва да се махне.

А. Пеневъ (раб): Трѣбва ли да стои или не?

Г. Йордановъ (з): Това зависи отъ васъ. — Но, г. г. народни представители, азъ намирамъ и доста реакционенъ, и доста назадничава тоя законопроектъ. Азъ намирамъ, г-да, чл. 8 отъ законопроекта за доста стѣснителенъ, за много ненавремененъ, заедо за дължава тутакси, щомъ се изкара вестникъ или се изкара брошура, веднага да се пратятъ два екземпляра на прокурора.

Азъ намирамъ сжщо за доста стѣснителенъ чл. 11, който казва, че разпространители на печатно произведение трѣбва да бѣдатъ по-голѣми отъ 17 години. Азъ съмъ видѣлъ въ столицата, азъ съмъ видѣлъ и въ градове изъ провинцията много деца на 13—14 години, които ходятъ и продаватъ вестникитѣ, за да изкаратъ пари да се нахранятъ и да подпомогнатъ своитѣ майки. Азъ даже, г-да, знаа единъ беденъ ученикъ, който отъ II класъ отиде въ гр. Пловдивъ и който вечеръ продаваше вестници и съ онова, което спечелѣше отъ тия вестници, плащаше своята квартира, обличаше се и този човѣкъ днесъ е адвокатъ. Искаме да лишимъ отъ възможностъ за препитание малки деца или, по точно казано, младежи, по-малки отъ 17 години и да имъ отнемемъ хлѣба. Тѣ може да не бѣдатъ много, може да сж малко, но народниятъ представител е длъженъ да бди и надъ малкото. Нѣкога, когато ангелитѣ отивали да изгорятъ Содомъ, Аврамъ ги питалъ: „Ама ако има 100 души праведни, ще бѣде ли пощаденъ Содомъ? Ако има 50 души, ще бѣде ли пощаденъ? Ако има 10 души, ще бѣде ли пощаденъ?“ — „Нѣма праведни, казва ангелътъ — има само двама души; тѣ сж Лотъ и жена му“.

Д. Ачковъ (нез): Лотъ е питалъ, а не Аврамъ.

Г. Йордановъ (з): Така че ние сме длъжни да мислимъ и за малкитѣ, а тѣ не сж малко.

Азъ намирамъ, г-да, сжщо за много строгъ и чл. 12 — когато разпространителътъ си служи съ други лица, той отговаря солидарно.

Азъ намирамъ, г-да, сжщо за много строгъ чл. 22 — за каскадната отговорностъ.

Д-ръ Т. Кулевъ (д. сг. Ц): Какво намирате строго въ чл. 22? Така и е и по конституцията.

Г. Йордановъ (з): Азъ намирамъ сжщо за строгъ и чл. 25. Азъ намирамъ за строгъ и чл. 32,...

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц): Чл. 31 прескачатъ ли?

Г. Йордановъ (з):... който предвижда строгъ тъмниченъ затворъ за подкопаване курса на националната монета. Вие не можете, г-да, днесъ да отидете на едно събрание, безъ да говорите за националната монета. Азъ най-напредъ, когато отида на едно събрание, казвамъ: положението на държавата е страшно; ние заварихме държавата съ праздни каси; страшно е положението. Г. учителю и г-це учителко! Знаемъ, че не сте получили заплатата отъ три месеца, но положението на държавата е страшно. — Вие не можете днесъ да излѣзете съ една такава проповѣдь, защото ще ви кажатъ: плашишъ народа, че държавата е зле; убивашъ националната монета. Вие не можете да излѣзете да правите такава критика, ако едно правителство рече да направи заемъ, както ние критикувахме правителството на г. Липчевъ, когато искаше да сключи заемъ, и казвахме: „Съ заема, който ще сключи правителството на г. Липчевъ, вие ще отегчите положението и ще съсипите българската държава“. Прокурорътъ ще ви каже въ такъвъ случай: „Я ела, правителството има всичкитѣ намѣрения да сключи заемъ за доброто на държавата, да намѣри пари, а ти се намѣри да бунтувашъ народа, да казвашъ че народътъ е зле, че е лоша политиката на правителството и че националната монета ще падне“. Не може така!

Г-да! Одеве г. Гиргиновъ отговаряше за хората, които сж правили събрание въ София. Вие не можете да излѣзете свободно и да кажете: „Ето, ще излѣземъ открито предъ свѣта; нека ни чуятъ и англичани, нека ни чуятъ и

французи, нека ни чуят и сърби, нека ни чуят и ромънци, че ние повече не можем да плащаме. Намъ паритъ сѣ малко, ние пари нѣмаме. Ние правимъ единъ протестъ не — защото ние не можемъ да протестираме, не можемъ да се биемъ — но ние правимъ единъ горещъ апелъ, единъ топълъ апелъ къмъ милосърдието, ако щете, на тия държави, че ние нѣмаме пари и не можемъ да плащаме. Могатъ прекрасно да ви кажатъ: „Ти излагашъ държавата, като казвашъ, че е бедна и не може да плаща“, и могатъ да ви теглятъ къмъ отговорност.

Сѣщо строгъ е, г-да, и чл. 34: „Създаване наклонност къмъ престѣпления“. Кой отъ васъ не знае за Ломброзо, споредъ когото всичкитъ хора сѣ родени престѣпници? Но ако ние не сме съгласни съ това, че свѣтътъ е престѣпение, ако ние мислимъ, че всѣки човѣкъ се е родилъ ангелъ, а не дяволъ, и че, най-малко, когато сѣ го кръщавали, е станалъ ангелъ, защо да не позволимъ да бѣдатъ бичувани лошитъ наклонности и да бѣдатъ посочвани лошитъ хора?

Сѣщото е и съ чл. 35, по който се наказва онзи, който показва начинъ, какъ да ставатъ помѣтанията. Най-малко мене се пада да говоря по този въпросъ, защото азъ имамъ 9 деца. Малцина хора съмъ намѣрилъ, които иматъ по 9 деца, особено тукъ, въ София. Нѣкои ме питатъ: „Дѣде Георге! Колко деца имашъ?“ — Имашъ 9 деца: — „На колко години е най-малкото?“ — На 3 години (Веселостъ)

Министъръ Д. Гичевъ: Тукъ славата е на бабичката, не твоя.

Г. Йордановъ (з): Така че най-малко се пада на мене да говоря по този въпросъ. Но защо, г-да, на оная жена, която не иска да има деца, защото не може да ги храни, защо, най-после, на оная жена, която не иска да има дете защото по единъ незаконенъ начинъ го е придобила и не иска да види свѣта — защо на тая жена да не бѣде позволено да прочете нѣщо отъ науката и да си послужи.

Р. Василевъ (д. сг): Тя е много дълбока работа!

Г. Йордановъ (з): ... а да бѣде нужно да отиде при нѣкоя бабичка да я лѣкува? (Веселостъ)

Д-ръ Т. Кулевъ (д. сг. Ц): На нея законътъ това не запрещава.

Г. Йордановъ (з): Сѣщо строгъ е, г-да, и чл. 36. Съ него ние ще трѣбва да забранимъ и книгата на Августъ Форелъ — „Половиятъ въпросъ“.

Така сѣщо, г-да, мене ми се вижда строгъ и чл. 53 отъ настоящия законопроектъ, който не позволява условно осжждане на единъ вестникарь, който е написалъ една статия, която тая година може да бѣде осждена, но следъ 5 години може да не бѣде осждена, а да бѣде акламираана. Кой отъ васъ не знае, че Александъръ Стамболийски бѣше затворенъ и осжденъ на 101 години затворъ заради една негова книга, заради единъ неговъ позивъ, но кой не знае, че тоя човѣкъ, макаръ и умрѣлъ, бѣше нуженъ и за Земледѣлския сѣюзъ, бѣше нуженъ и за България, само следъ 3 години откакъ бѣше хвърленъ въ затвора? И сега вие за единъ позивъ, за единъ вестникъ, за една статия на единъ вестникарь не допущате условно осжждане! За кражба, за други престѣпления той може да бѣде осжденъ условно, но за една статия нѣма да допустнемъ туй!

Министъръ Д. Гичевъ: Нѣма нищо такова. Прочети члена. Това е за клевета: ако нѣкой те наклевети, каже, че си такъвъ или онакъвъ, и го осждишъ, за него нѣма условно осжждане.

Д-ръ Т. Кулевъ (д. сг. Ц): Не ги разбирашъ тия работи, бай Георге!

Г. Йордановъ (з): Сѣщо така ми се вижда строгъ и чл. 68. Той се отнася до събиране на доказателствата. Ти си длъженъ въ 7-дневенъ срокъ да представишъ доказателствата си предъ окръжния съдъ, ти си длъженъ въ 14-дневенъ срокъ да представишъ доказателствата си предъ апелативния съдъ, когато г-да, по законитъ писменитъ доказателства се представятъ при самото започване на дѣлото. Сѣдихте ме вие, словориститъ. Като лежахъ 6 месеца въ затвора и се насрочи дѣлото, сѣдѣтъ въ сѣдебното заседание каза: „Приключи се вече сѣдебното дирене, започва дѣлото“. А ние сега съ единъ законопроектъ искаме да кажемъ, че ти си длъженъ въ 14-дневенъ срокъ да представишъ доказателства. Ами ако адвокатътъ не представи доказателствата, ако той сбърка

нѣщо, ако не знае нѣщо, вие ще ме принудите да отговарямъ за това, защото моятъ адвокатъ е сгрѣшилъ? Г-да! Дайте всичката възможностъ на обвинения, на подсѣдника да излѣзе правъ и да не бѣде осжденъ, отколкото да бѣде хвърленъ нѣкой правъ човѣкъ въ затвора.

Г-да! Ние сега разглеждаме тоя законопроектъ. Азъ правя единъ апелъ къмъ г. г. народнитъ представители и казвамъ: народни представители! Помнете вие колко статии се написаха за защита на свободата на словото, колко хора бѣха избити не преди 50 години, но само преди 3-4 години заради свободата на словото! Не е ли Стамболийски, който умрѣ за свободата на словото и печата? Не е ли Петко Петковъ, който умрѣ тукъ нѣкъде близо, само заради свободата на словото и печата? Не паднаха ли десетки жертви, не, а стотици жертви за свободата на словото и печата? Не сте ли вие свидетели на 7-годишната неравна борба, когато, пишейки статии, вие треперѣхте, дали нѣкъде нѣма да нарушите закона за защита на държавата? Не сте ли вие, за които имаше страшни окови; не сте ли вие, които ви биеха; не сте ли вие, джобовѣтъ на които се претърсваха, за да се иззематъ вестницитъ „Земледѣлско знаме“ и други; не сте ли вие, които на 21 юний, преди година и половина, се хванахте рамо до рамо заедно съ четири политически партии и си казахте: ще се боримъ на животъ и смъртъ? Не сте ли вие свидетели на ограничението на свободата на словото? И когато помните всичко това, азъ казвамъ: може ли вие да вотираете единъ законопроектъ, за който нѣма никакви ангажменти и никакви обещания, и отъ който родината въ този моментъ нѣма никаква нужда? Правете каквото щете, то е ваша работа, но бѣдете сигурни, че като вотираме, ако не тоя, а какъвто и да е другъ законопроектъ за печата, ние ще престѣпимъ предъ свѣстѣта и паметѣта на тия, които умрѣха за свободата на словото и печата, върху гробоветъ на които още трева не е покарала. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитъ)

Председателстващъ Н. Захариевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Тома Константиновъ.

Т. Константиновъ (нац. с. г): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Много се говори отъ предиговорившия за свободата на словото. Безъ да се мотивирамъ обстойно, азъ смѣтамъ да засегна текста на законопроекта за печата.

Въ днешния моментъ, въ който живѣе България, най-малко се налага законопроектъ като настоящия. Днесъ нѣма нужда отъ новъ законъ за печата. Днесъ не е нужно първиятъ законопроектъ, който се внася въ настоящата сесия на Народното събрание, да бѣде законопроектъ за печата. И азъ не мога да си обясня защо се прави това, когато въ тронното слово се оповестяватъ редица други законопроекти за подобрене стопанското положение на народа. Това не може да се оправдае съ нищо. Ние почваме отъ краката и отиваме къмъ главата. Този начинъ на процедуриране на правителството въ Камарата говори, че то нѣма ясна представа за онова, което днесъ става между народа. Голѣмитъ въпроси, които днесъ интересуватъ народа, сѣ стопански въпроси, а този въпросъ за печата най-малко трѣбва да интересува Народното събрание. Вие виждате, обаче, какъ той се разисква въ цѣлата преса и какъ се е достигнало до раздвояване на болшинството въ Народното събрание. Даже този законопроектъ за печата, който се внася въ Парламента така набърже, може да докара разстройство въ правителството.

За мене, г. г. народни представители, като гледамъ положението, въ което живѣемъ днесъ, става ясно, че въ народа има нѣкаква суматоха, която си обяснявамъ само съ факта, че тукъ се разглеждаатъ законопроекти, които сѣ най-малко нуждни. Внесенъ е законопроектъ за етажната собственостъ, който, безспорно, може да бѣде полезенъ, но който най-малко сега е моментъ да се разглежда. Сега е поставенъ на дневенъ редъ законопроектътъ за печата, който не се оправдава съ никакви обществени мотиви въ нашия животъ. Мотивътъ е този, че закони за печата имало въ много държави и демокрации, като Германия, Унгария, Турция и т. н. Това не може да мотивира приемането на този законопроектъ у насъ, още повече, че въ него има текстове, които абсолютно не държатъ смѣтка за свободата на печата и за свободата на словото.

Азъ нѣма да бѣда обстоенъ въ своята мотивировка; ще искамъ само да бѣда ясенъ само предъ Народното събрание по този въпросъ. Защото, г-да, кой отъ насъ не знае, колко жертви сѣ дадени за свободата на печата, за свободата на свѣстѣта, за свободата на събранията? Известна ви е голѣмата борба презъ Френската револю-

ция. Известна ви е преди това борбата на философите от 17 и 18 век. Тази борба е гигантска. Днес никоя обществена и политическа теория не отказва свободата, а я смята като необходим елемент на обществен строеж и на обществен живот. Даже и болшевикът не отказва свободата, а само я съпримира временно, като поддържа, че е необходима временна диктатура, за да може да се мине от буржоазния режим към режима на свободния социализъм. Аз мисля, че няма нужда от обстойна мотивировка по този въпрос, тъй като за всеки човек е елементарна истина, че свободата е тъй необходима, както е необходим хлябът.

Г. г. народни представители! Ние виждаме, че всички мероприятия на днешното правителство не дават резултати. Законът за закрила на земледельца-стопанин не даде резултат, както и ред законни, които се прокараха в миналата сесия, не дадоха резултати. А животът се мина бърже, стопанските условия се влошават все повече и повече. Ето защо законопроектът, който сега разискваме, е най-малко необходим, защото не отговаря на никаква съществена нужда с оглед на бедственото положение, в което народът живее днес. Аз не мога да си представя, кой може да мотивира създаването на този законопроект за печата със големите неотложни нужди днес на народа, и въобще, каква обществена дейност може да регулира този законопроект, от каква нужда може да бъде продиктуван той, когато ние живеем в епоха на страшни стопански и обществени сътресения, които съставляват днес най-голям интерес за всеки общественик, които съставляват същността на днешното общество.

Аз няма да бъда обстоен. Ще премина направо към текстовете на законопроекта. Ще видите, че в дадени членове законопроектът не издържа критика. Има текстове в законопроекта, които предвиждат престъпления, които не могат да се консомират реално и материално при условията, в които живеем днес. Даже в някои текстове на законопроекта има голямо престараване. Ясно е, особено който е юрист, ако четете текста на законопроекта, ще види, че законопроектът в някои текстове не може да се осъществи като съставен материал на престъпни деяния. Няма защо да говоря за подробности, само ще цитирам чл. 31, който предвижда следното: (Чете) „Който чрез печата разпространява лъжливи новини или, макар и истински, и пр.“ Как може да бъде съден човек за изнасяне на действителни престъпни деяния? Значи, онзи, който изнася пред обществеността истински факти, вие ще го съдите за това, че изнася истински факти! Това постановление на законопроекта не се оправдава със нищо друго, освен със страха на тези, които носят отговорност за управлението, които не желаят да бъдат атакувани от свободно мислящите граждани.

Не може да не се излага на критика онзи, който поема големия товар на управлението, който ръководи съдбините на народа. Критиката е необходима, г. г. народни представители, за да може да бъде контролирана дейността на онзи, който управлява страната, който ръководят съдбините на тази страна. И мене ми се чини, че текстът на чл. 31 напълно suspendира правата и свободата на печата в България. Този текст е измислен от онзи, който се страхува може би от своите грешки, от критиката на свободните граждани.

Чл. 38 казва: (Чете) „Който чрез печата, под каквото и да е предлог, изнася случаи и отношения из частния или домашния живот на някого, от естество да смутят личното или семейното му спокойствие“ и пр. Безспорно, морално е да не критикуваш човек в частния му живот; трябва да има възпитание в този, който пише нещо. Но известен факт от частния живот на човек, който има обществено значение, не трябва ли да бъде изнесен, ако това е от полза за обществото? Дали този факт трябва да се изнесе или не, дали този факт, който се изнася, цели да се обвини едно лице, което носи обществена отговорност — това ще прецени обществото. Този въпрос има само морална стойност, той няма никаква стойност от гледище на главния процес, от гледище на главното наказание. Не може да отнемеш правото на някого да критикува обществения човек, да не да застъпва частния му живот. Ако забраняваш да се критикува частният живот на този, който управлява, който носи обществена отговорност за управлението на държавата и страната, аз съмтам, че съ това се отнема възможността въобще да се критикуват лицата, които имат отговорност в управлението на страната, че това е един акт на suspendиране

абсолютно свободата на печата и на правото на критика в нашата страна, било устно, било писмено.

Чл. 50. Г. г. народни представители! Аз казах и по-рано, че текстовете на законопроекта юридически не издържат критика. Тъ просто наказват едно деяние, което съществува като намерение. По много текстове в законопроекта, аз ще кажа, че визираните престъпления не могат да бъдат консомирани материално в живота. Просто, създава се едно престъпно съдържание с стремение да се ограничи свободата на печата, свободата на критиката, която значи обществен контрол върху оня, който носи обществена отговорност за управлението на държавата, на общината и пр.

Няма защо да ви цитирам други текстове, защото съмтам, че съм достатъчно тия, които ви цитирах. Ще прибавя само още следните членове: 32, 33, 34, 36 и 37. Аз съмтам, че съ тези текстове, г. г. народни представители, не се достига нищо, не се внася нищо ново, а просто се стремим да ограничим напълно свободата на печата. И намъсто да се борим с други средства срещу недоволството на народа; намъсто да се борим с радикални реформи, с разумни реформи, да се борим с идеи, с метод, с дълга, ние се оградяме с един реакционни, с един тежки санкции по този закон за печата, които ще отнемат свободата на печата. Това днес най-малко препоръчва управлението на Народния блок.

И аз съмтам, г. г. народни представители от болшинството, които сте отговорни за този законопроект, че той трябва да бъде прегледан в комисията. А, според мене, ще бъде добре, ако законопроектът бъде оттеглен. Така и болшинството ще си отиде, и Народното събрание, както и цялото общество, ще се освободят от смущението си. Днес няма нужда от този законопроект. Въ моите очи този законопроект е абсолютно ненавременен. Въ настоящия момент той не може да бъде оправдан с никакви обществени нужди. Той трябва да бъде оттеглен на всяка цена, за да бъде спокойно и обществото, за да бъде спокойно и Народното събрание. За спокойствието на народа, както казах, с необходимими радикални реформи, за да го спасим от бедствието, в което е изпаднал в този момент.

Председателствуваш Н. Захариев: Има думата народният представител г. Крум Корakov.

К. Корakov (д): (От трибуната) Г. г. народни представители! Двата предговорили оратори като-че-ли малко едностранчиво погледнаха или искаха да погледнат върху желанието на правителството, респективно на министъра на правосъдието, да внесе и прокара в Народното събрание един нов закон за печата. Г. Георги Йорданов, па и г. Тома Константинов ни казаха, че като-че-ли сегашното време има по-други интереси; като-че-ли Народното събрание трябва да се занимава с по-други въпроси, стопански или въобще с по-големи реформи; следователно, не трябва по никакъв начин да бъде внасян един законопроект за печата.

Г. г. народни представители! Върно е, че в живота на хората не е необходимо само онова, което се казва храна, онова, което се казва груби нужди на живота. За човек не е необходимо само да има прехрана, но още е необходимо да има и средства за удовлетворяване на своите културни нужди. Г. Георги Йорданов ви говори, че народът долу се интересува за хляб, за тютюна, за някои други работи, но не се интересувал от закон за печата. Като-че-ли той не схваща и не разбира, че действително един закон за печата е закон, който урежда, бих казал, духовната храна на народа.

А. Пенев (раб): Лишава българския народ от духовна храна.

К. Корakov (д): Моля Ви се! — Под духовна храна разбирам оная храна, която иде да замogne българския народ в любов към своята страна, към културата ѝ; която иде да замogne българския народ в любов към своята държава и към нейните установени институции, но не да го революционизира, както искате вие от ляво, които ми правите бележка.

Г. г. народни представители! Като-че-ли на пръв поглед днес няма налице онзи необходимости, които налагат един нов закон за печата. Пред вид на това, обаче, че новото време изтъква удовлетворяването на нови нужди, считам, че един нов закон за печата, който да урежда въобще материята за печатните произведения у нас, произведенията на мисълта, на чувствата и на идеите, се явява крайно необходим, понеже досе-

гашните закони за печата не бяха такива, които да унифицират цялата материя, не бяха закони общи, не бяха закони пълни.

Д-ръ Г. М. Димитров (з. Ст): Хиляди пъти по-добри бяха, г. Кораковъ.

К. Кораковъ (д): Следователно, новият законопроект за печата иде да попълни една празнина, да събере на едно място всичките ония законоположения, които се касаят до печата. Защото известно ви е, че досега процесуалните правила по закона за печата бяха част от закона за углавното сждопроизводство, а другите, материалните положения, бяха във свършено други закони. Беше необходимо да има един общ закон за печата, който да уреди изцяло тая материя, който да разреши изцяло онези въпроси, които интересуват печата, във най-широк смисъл на думата.

А. Пеневъ (раб): Нови клещи!

К. Кораковъ (д): Мене ми се струва, че като се говори по закона за печата, г. г. народни представители, не трябва той да се третира като закон за преса, като закон за вестници. Това тѣсно разбиране е свършено неправилно. Когато се говори за закон за печата, ще трябва да се разбере, че се касае въобще за закон, който да урежда у насъ въпроса за всички печатни произведения, независимо отъ това, дали тѣ сѣ вестници, дали тѣ сѣ нѣкои литературни издания, дали тѣ сѣ книги, романи, сборки отъ стихове, дали това сѣ картини, музикални произведения — въобще, всичко онова, което въ материална форма изразява чувствата, мисълта или идеята на онзи, който ги създава. Чл. 1 отъ законопроекта е много ясенъ. Той гласи: (Чете) „Подъ печатни произведения се разбиратъ всички писмени произведения, изображения или музикални творения, възпроизведени по химически или механически начини и предназначени за разпространение“. Следователно, единъ законъ за печата трябва, покрай пресата, да уреди въобще източника на нашата обща национална култура, на нашето образование, на нашето възпитание, въобще на всичко онова, което може да влияе добро или лошо по отношение възпитанието на народа и специално на младежта.

Досега, г. г. народни представители, у насъ сѣ изработвани нѣколко закони за печата. И като-че-ли всички законоположения които досега сѣ създавани, сѣ били създавани въ времена, когато у населението е имало едно настроение срещу правителствата, срещу властта. И като-че-ли досега у насъ се е разбирало, че щомъ като едно правителство приготви нѣкой законопроектъ за печата, целта му е да обуздае онова обществено настроение, което се е създало противъ него, да затвори много уста — да ограничи събрания, да ограничи преса, да ограничи оная критика, която вестниците могат да упражнятъ противъ него. Като става дума за такива ограничения, че си спомните закона за печата на покойния Папанчевъ, ще си спомните и закона за печата на покойния Пешевъ, както и други законоположения, които се раждаха въ времена, когато се забелязваше едно обществено настроение срещу властта, срещу правителството. Сега, обаче, такова настроение не се съзира.

А. Пеневъ (раб): А-а-а!

К. Кораковъ (д): Сега не е мотивирано внасянето на единъ новъ законъ за печата съ-дѣл да се обуздае пресата, за да не бѣде тя въ пълна услуга на всички ония, които желаятъ да критикуватъ правителството.

Н. Кемилевъ (д. сг): Властта никога не се е вслушвала въ общественото настроение. Тя си е запущвала ушите за него.

К. Кораковъ (д): Питамъ: налици ли сѣ онези събития отъ времето, когато стана убийството на Петкова, които предизвикаха законопроекта отъ 1908 г.? Налици ли сѣ, да кажемъ, онези условия, които предизвикаха измѣнението на закона за печата въ времето на Народната партия? Не сѣ. Има ли днесъ въобще нѣкакво, бихъ казалъ, буйно настроение противъ властта, за да предизвика не-премѣнно единъ новъ законъ за печата? Такова нѣщо нѣма.

Следователно, въ това отношение сегашниятъ законопроектъ за печата иде да попълни една голѣма нужда; да уреди всичките онези отношения, които произхождатъ отъ културата на страната и които наистина самиятъ жи-

вотъ изкара на повърхността и наложи една нова регламентация.

Г. г. народни представители! Законопроектътъ за печата, представенъ отъ Народния блокъ въ Народното събрание, нѣма за целъ да ограничава свободата на печата, защото въ самите текстове на законопроекта стоятъ силно подчертани принципите, че печатътъ е свършено свободно. И въ това отношение напълно се спазва разпоредбата на основния законъ — конституцията.

Н. Падаревъ (д. сг. Ц): Ама бай Георги каза приказка за черешите.

К. Кораковъ (д): Г. Йордановъ може да казва приказка за черешите. Въ всеки случай важното е това, че свършено дебело е подчертано въ законопроекта, че печатътъ е абсолютно свободенъ. Не само не се иска разрешение за издаване на вестникъ, не само не се иска разрешение за отваряне на печатница, не само не се иска никакъвъ залогъ, но въобще е спазенъ точниятъ смисълъ и идеята на чл. 79 отъ конституцията. Целта на законопроекта е да урегулира печата и да го лиши отъ възможността той действително да върши ненаказуеми престъпления, да излага хорската честъ, да смущава общественото спокойствие, въобще да се ограничи голѣмата свобода, която, за голѣмо съжаление, понѣкога се допуска отъ страна на периодическия печатъ, нетолкова столичния отколкото провинциалния.

Нѣкой отъ работниците: Това ли е свобода на печата?

К. Кораковъ (д): Г. г. народни представители! Известно ви е, че още въ учредителното Народно събрание, когато е изработвана нашата конституция, въ чл. 74 на първоначалния проектъ е билъ предвиденъ принципътъ, че печатътъ е свободенъ, обаче, казано е, че специаленъ законъ ще ограничи свободата на печата и ще уреди всичките въпроси, които се повдигатъ по поводъ издаването на вестници и списания, за да се ограничатъ злоупотребленията съ печата. Въ последствие, по предложение на покойния д-ръ Странски, този членъ се е измѣнилъ и станалъ чл. 79, като се е премахнало положението, че ще се издаде специаленъ законъ за печата.

Действително, правителството не казва, че дава нѣщо свършено съ този законопроектъ. Не е тамъ думата. Защото щомъ станаха известни постановленията на законопроекта, веднага се явиха критики отъ разни страни, че той съдържа нѣкои свършено реакционни положения, които ограничавали свършено свободата на печата. Правителството, безспорно не желае да създаде такъвъ законъ. Може комисията, която е изработвала законопроекта, въ желанието си да уреди по-добре тая материя, да е допуснала известни пресилности, известни ограничения, но всички заинтересовани лица, най-вече г. г. журналистите ще иматъ възможността впоследствие, когато законопроектътъ отиде въ парламентарната комисия, да изкажатъ своето мнение и всички такива положения да бѣдатъ премахнати. Защото, казахъ, правителството не желае по никакъ начинъ да създаде единъ законъ за печата, който действително да ограничи печата, да създаде прѣчки за свободното изказване волята на българския народъ въ неговия, да кажемъ, политически или културенъ животъ, а, отъ друга страна, пъкъ и нѣма кой отъ болшинството да гласува единъ такъвъ законопроектъ. Следователно, всички онези критики и опасения, които идатъ отъ разни страни, сѣ свършено неоснователни и преждевременни. Безспорно, ще бѣдатъ премахнати всички онези положения, които могатъ по нѣкакъ начинъ да дадатъ алоръ на разни съмнения, че наистина се цели ограничаването на печата, защото нѣма такава целъ. Ако имаше такава целъ, тогава въ законопроекта щѣха да стоятъ известни ограничения било по отношение отварянето на печатници, било по отношение издаването на вестници, било по отношение ценза на редакторите, било по отношение солидарната отговорност на издателя, редактора, писателя, разпространителя и пр. и пр. Не е такава целта на законопроекта. Въ това отношение, следователно, критиките ще бѣдатъ свършено неоснователни, понеже намѣрението е да се създаде единъ законъ, който действително да морализира не само печата у насъ, но въобще културата — всички онези писмени произведения, които излизатъ у насъ.

Законопроектътъ, г. г. народни представители, има за целъ да направи българската преса, изцяло българската книга, единъ действителенъ факторъ за просвѣта и култура и да стане единъ достоенъ изразителъ и ръководител на нашето обществено мнение. Трѣбва да се признае,

че въ известни отношения нѣкои редакции, нѣкои отдѣлни лица, особено въ провинцията, съ своитѣ постоѣнки, съ своитѣ дествия действително понижаватъ значението на пресата, която, както казахъ преди малко, трѣбва да бѣде достоенъ изразителъ на общественото мнение, единъ ръководителъ на това мнение, единъ органъ, чрезъ който да се напѣтствува въ правъ пѣтъ обществено мнение, въобще всичко онова, което нашиятъ животъ изтѣква на повърхността.

Законопроектътъ за печата, г. г. народни представители, има за целъ да направи печата да бѣде единъ преданъ служителъ на интереситѣ на държавата, на народа и нашето племе. Въ туй отношение азъ бихъ могълъ да чуя възражения отъ лѣва страна. Въ всѣки случай, обаче, трѣбва да се разбере, че онзи печатъ, който желае да съществува, ще трѣбва, безспорно, по всѣкаквъ начинъ да се стреми, щото да бѣдатъ защитени интереситѣ на племето ни, интереситѣ на държавата ни, интереситѣ на нашия народъ. Който мисли, че може да издава вестници, за да агентира държавата, да агентира племето ни, неговитѣ интереси и нашия народъ, той, безспорно, ще бѣде поставенъ подъ ударитѣ на закона, който държи смѣтка за ролята на нашия печатъ въ туй отношение.

Законопроектътъ има още за целъ действително да направи, щото българскиятъ печатъ да стане пазителъ на личната чест и достоинство на всѣки гражданинъ.

А. Аврамовъ (з): За този, който краде, да не се пише!

К. Кораковъ (д): Струва ми се, че въ това отношение българската преса, нѣкои отъ нашитѣ вестници, за голѣмо съжаление — не говоря за ежедневния печатъ, който е поставенъ на търговски начала и който, безспорно, се стреми да изпълни достойно своя дългъ, а говоря въобще за печатни органи, които не щадятъ личната чест и достоинство на гражданина, които безъ никаквъ смисълъ и идея, които често пѣти безъ никакво основание, може би поради разбиранията на своя редакторъ, може би поради известни настроения спрямо тогава или оногова — не щадятъ личната чест и достоинство на гражданина, не щадятъ неговото семейство, неговата личностъ, а чрезъ разни писания оскѣрбяватъ хората и излагатъ личността на човѣка предъ неговитѣ съграждани и правятъ наистина човѣкъ да разбере и да схване, че тѣ не сѣ органи на общественото мнение, а органи често пѣти за шантажъ, че това сѣ органи, които не изпълняватъ достойно онаа роля, която действително трѣбва да играятъ въ една свободна и конституционна страна.

Законопроектътъ за печата има още за целъ да даде възможностъ да има контролъ върху всички държавни и обществени служители. Въ това отношение, ако действително има нѣкои положения, които не отговарятъ на тази целъ на печата, безспорно, тѣ ще бѣдатъ измѣнени, защото една отъ най-важнитѣ роли на ежедневния печатъ, въобще на пресата, е въ нея да намира мѣсто критиката върху дѣлата на разнитѣ обществени и държавни органи. Който мисли, че пресата не може да бѣде проводникъ на този контролъ, той, безспорно, желае ограничаване на свободата на печата. Ако има положения, които могатъ да спънатъ тая контрола — въ пресата да не могатъ да намѣрятъ мѣсто статии или бележки, които критикуватъ даденъ държавенъ органъ или даденъ общественъ служител — тѣ ще бѣдатъ премахнати, защото най-важната роля на печата въ една свободна страна е да бѣде изразителъ на критиката, да бѣде единъ голѣмъ контролоръ, единъ, бихъ казалъ, надзорникъ върху дейността на всички онѣзи органи, които сѣ натоварени съ обществена работа.

Единъ законъ за печата трѣбва, между другото, още и да спомогне, щото въ печата да не намиратъ мѣсто статии или бележки, които могатъ да внесатъ смутъ въ обществото, които могатъ да създадатъ аларма около известни факти, които наистина могатъ да смугатъ спокойното развитие на държавата или на народа. Безспорно, алармата ще трѣбва да бѣде разумно ограничена, защото не всѣки печатанъ органъ, който алармира обществото, не изпълнява достойно своето назначение. Въ новия законъ за печата трѣбва да бѣдатъ приети всички онѣзи законоположения, които идатъ да ограничатъ безразборната аларма, безразборната смутъ, особено що се касае до стопанския животъ, до икономическия животъ на нашата държава и на нашия народъ.

Н. Пѣдаревъ (д. сг. Ц): Чл. 31 урежда материята!

К. Кораковъ (д): Азъ ще се спра върху него; сега правя само общи бележки.

Въ новия законъ за печата трѣбва, безспорно, да има едно положение, което да запазва семейството на българския гражданинъ, да запазва неговата религия. Следователно, за всички онѣзи бележки и статии, които могатъ да атентиратъ семейството, да подкопаватъ неговитѣ основи и да излагатъ религията, трѣбва да има санкции, които ще изиграятъ една благотворна роля въ туй отношение.

Насиятъ законъ за печата ще трѣбва да съдържа и положения, които да ограничатъ порнографията у насъ — печатни произведения, картини и въобще всички онѣзи работи, които наистина могатъ да правятъ сензация въ обществото. Защото, г. г. народни представители, ако законътъ за печата въобще има за целъ да морализира обществото, ако законътъ за печата има за целъ да издигне реномето на българската книга, много естествено е, че трѣбва да бѣдатъ приети онѣзи положения въ него, които наистина могатъ да ограничатъ порнографията, които могатъ да ограничатъ сензацията, които действително твърде много зле влияятъ върху семейството и върху възпитанието на нашата младежъ.

Г. г. народни представители! Положението преди войнитѣ бѣше едно, а псидиръ войнитѣ е друго. Особено лошо стана положението, откакто настѣпи у насъ тежката икономическа криза. Всички говоримъ за кризата — говоримъ, че тя е унищожила много стопанства, че тя е унищожила много енергии, че тя е унищожила много състояния. Това е единъ фактъ. Но всички знаемъ, че съ икономическата криза въ България настѣпи и една морална криза, която наистина трѣбва да бѣде лѣкувана по нѣкаквъ начинъ. У насъ постоянно се говори, че за лѣкуването на тази морална криза нужна е една нова програма за училищата. Отъ друга страна, говори се, че трѣбва да има други обществени отношения, други партийни и междупартийни отношения; въобще отъ разнитѣ съсловия посочватъ начини за лѣкуването на тази морална криза, която имаме у насъ.

Следователно, щомъ като става дума за морална криза, щомъ като става дума въобще за морална разруха, тогава не трѣбва ли да става дума за морализирането, за издигането, за създаването по-добри условия на българската книга, на българскитѣ печатни произведения въобще? Кой отъ васъ, когато, да кажемъ, отива да купува цигари по разнитѣ вестникарски будки, не го е срамъ да вижда изложени книги, които третиратъ разни полови въпроси по единъ начинъ много интересенъ и чисто търговски? Всѣки баща, който има деца, знае, че тѣ отиватъ да купуватъ тия книги и по този начинъ се развалятъ. Кой не знае, че въ всѣка книжарница има порнографични картинки и всевъзможни издания, които не влияятъ добре върху възпитанието на нашата младежъ? Не е ли вече време, когато става дума за единъ законъ за печата — целта на който е въобще да бѣде единъ факторъ за морализиране на младежта и обществото — да се взематъ мѣрки и да се впишатъ въ него положения, които действително да ограничатъ именно това, за което говорихъ преди малко? Следователно, когато се създава единъ законъ за печата — и дума да не става за ограничаване свободата на печата; моето мнение е, че печатътъ трѣбва да бѣде свършено свободенъ — ще трѣбва да се направи така, щото да се избѣгне свободата въ печата и да се предвидятъ санкции за всички злоупотреби, които могатъ да ставатъ съ него. Принциплътъ за свободата на печата е провъзгласенъ още въ Декларацията за правата на човѣка и гражданина презъ френската революция. Но въ сѣщия параграфъ, въ който се говори за тази свобода, се казва, че тя може да съществува до толкова, до колкото не служи за вършене на злоупотреби. И понеже печатътъ е единъ много силенъ факторъ въ живота на народитѣ — особено сега, когато сѣ извършено много развити сѣдствата за съобщения — всѣка една държава трѣбва да има законъ за печата, който, безъ да ограничава неговата свобода, само да съдържа положения, които да прѣчатъ да се злоупотребява съ тая свобода: да бѣде, да кажемъ, изложена личната чест на хората, да бѣде агентира на държавата, да бѣде създаденъ смутъ въ обществото; трѣбва въобще съ закона за печата да се създадатъ условия да може печатътъ да изпълни своето обществено предназначение.

Това сѣ общитѣ бележки, които има да направи по законопроекта за печата.

Законопроектътъ, който сега Министерството на правосъдието ни представя, отъ външна, отъ техническа страна, е твърде удобенъ. Напоследъкъ въ Кодификационната комисия започнаха да готвятъ нѣкакси

по-прегледни законопроекти, както напр. настоящият законопроект за печата и тог за етажната собственост; материята въ тях е разпредѣлена на помалки глави и параграфи и, следователно, оня, който иска да се справи съ закона, може много лесно да го направи. Така че, отъ външна страна, разискваният законопроектъ представлява единъ напредѣкъ, едно по-голѣмо удобство да си служимъ съ него, когато стане законъ.

Както казахъ и по-рано, съ новия законопроектъ не се ограничава свободата на печата, понеже издаването на вестници е свободно, отварянето на печатници е свободно — нѣма нужда отъ никакъвъ залогъ; редакторъ може да бѣде всѣко лице — не се изисква никакъвъ образователенъ цензъ. Има нѣкои нови положения въ него, които сѣ добри и, безспорно, трѣбва да бѣдатъ приети, понеже самиятъ животь и условията на времето налагатъ.

Отъ новитѣ положения въ настоящия законопроектъ най-доброто, споредъ моитѣ разбирания, е правото на опровержение, правото на отговоръ. Досега въ нашитѣ закони за печата нѣмаше такова право. Онзи, който е наклеветенъ, онзи, който е обиденъ — можеше нѣкой вестникаръ, и то най-дребенъ, да ви наругае по всички направления — безспорно имаше правото, да даде външния подъ съдъ, но знаеете какъ съдилищата работятъ, колко е бавно правосъдието, особено когато има две инстанции по сѣщество и една касационна инстанция. Самото общество остава подъ впечатлението, че наклеветениятъ наистина е виновенъ, че обидениятъ наистина заслужава обидата. Ако пратите опровержение, редакторътъ не желае да го помѣсти и вие нѣмате власт и сила да го накарате да помѣсти опровержението, което сте изпратили. Само ако впоследствие го осждите, той ще публикува присждата.

Съ законопроекта за печата сега се постановява, че редакторътъ е длъженъ да даде мѣсто на опровержението въ първия или въ втория пореденъ брой отъ публикуването му и то подъ сѣщия надсловъ, безъ никакви измѣнения и прибавки, съ сѣщия шрифтъ, на сѣщото мѣсто и въ сѣщия размѣръ, въ какъвто е било първоначалното съобщение. Безспорно, г. г. народни представители, това е едно положение твърде добро, защото по този начинъ всѣко наклеветено лице, което болезнено приживява нанесената му обида чрезъ печата, може веднага, на другия денъ, да даде опровержение въ сѣщия вестникъ, който е длъженъ да го публикува. Тогава, г. г., обществото ще остане съ убеждение, че редакторътъ не е билъ толкова много правъ, или даже свършено не е билъ правъ, когато е далъ мѣсто на това съобщение въ своя вестникъ или, ако е правъ, впоследствие съдътъ ще каже своята дума. Въобще, съ това постановление въ законопроекта за печата се дава възможностъ на всѣки български гражданинъ, на всѣки общественъ служителъ, на всѣки органъ веднага да реагира, като даде едно опровержение, което редакторътъ е длъженъ, подъ страхъ на отговорностъ, да публикува въ своя вестникъ.

Друго въ законопроекта за печата, което е ново, е това, че се поставятъ подъ една регламентация така нареченитѣ разпространителни на вестници. Г. Георги Йордановъ ви говори тукъ, че малки деца продавали вестници и съ това се прехранвали и издържали въ училище. Обаче г. Георги Йордановъ трѣбва да знае, че тѣзи деца, които денонощно могатъ да ходятъ изъ улицитѣ, могатъ да бѣдатъ развалени, че на тѣхъ могатъ да се кажатъ. Да кажемъ, отъ самия продавачъ на вестника всевъзможни шевѣрни новини и тѣ, викайки изъ улицитѣ, съ своитѣ може би глупави изражения и детски умъ да ги разнасятъ и да алармиратъ обществото. Напр. по нѣкои мѣста, щомъ се получатъ вестници, веднага се явява разпространителътъ и, безъ да знае съдържанието на вестницитѣ, тича по улицитѣ и вика, напр. „гръцката флота стигнала въ Габрово“ и всевъзможни други глупости, които може да сѣ му казани, или самъ си ги е измислилъ. Отъ такъвъ начинъ на разпространяване на вестници, естествено, сѣриозниятъ печатъ не може да има никаква полза. Разпространението на сѣриозния печатъ, който е голѣмъ културенъ факторъ, трѣбва да става така, че чрезъ този печатъ не само да се морализира българскиятъ народъ, но и да се издига неговата култура.

Много хубаво е това постановление, което намираме въ законопроекта, че разпространителътъ е длъженъ предварително да заяви на полицията, че той ще продава вестници или въобще печатни произведения, понеже, съгласно

сно законопроекта, той е отговоренъ за ония деяния, които е извършилъ, както и това, че не може да бѣде разпространителъ човѣкъ, който е осжданъ, който е лишенъ отъ свобода, който нѣма надлежната възраст и който въобще не е човѣкъ, който може да изпълнява тази иначе, бихъ казалъ, помощническа роль за разпространението на печата.

Друго хубаво постановление въ законопроекта за печата е това, че се дава бързо правосъдие, дава се едно движение на дѣлата. Досега наистина имаше известни срокове по разнитѣ дѣла, обаче тѣзи срокове сега сѣ намалени и съ това се дава възможностъ на гражданина да получи по-скоро правосъдие. Зашото много е болезнено за общественния деятелъ, за честния човѣкъ, когато чрезъ печата бѣде наруганъ, оклеветенъ, бѣде изложено неговото достоинство и неговата чест на гражданинъ; нужно е този гражданинъ да има възможностъ да получи частъ по-скоро удовлетворение, което се постига съ това постановление въ законопроекта. Намаляването трюковѣтъ по разнитѣ книжа, безспорно, дава възможностъ дѣлата отъ този родъ да вървятъ по-бързо и да може да получи гражданинътъ удовлетворение за онова, което нѣкой лекомисленъ редакторъ или, да кажемъ, нѣкой неприятелъ е помѣстилъ въ нѣкой органъ, който съставлява частъ отъ българската преса.

Въ законопроекта, обаче, има положения, които трѣбва да бѣдатъ премахнати. Азъ и по-рано ви казахъ и сега ще повторя, че всичко онова, което може да създаде убеждение, че се цели да се ограничи свободата на печата, ще трѣбва да бѣде премахнато отъ законопроекта на всѣка цена. И въ това отношение азъ моля да се иматъ предъ видъ бележитѣ, които ще направя.

Азъ намирамъ, че чл. 31 отъ законопроекта, който наистина дава да се разбере, че се цели едно ограничаване на свободата на печата, която свобода е необходима за пресата у насъ, трѣбва да се премахне. Този членъ гласи: (Чете) „Който чрезъ печата разпространява лъжливи новини или, макаръ и истински, но безъ да посочва лицето или учреждението, до което се отнасятъ, и съ това може да внесе смутъ въ обществото или да урони престижа на властѣта, наказва се“ и пр. Щомъ фактътъ е истински, щомъ онова, което се съобщава, е вѣрно, нѣма нищо страшно въ това, че щѣло да се смути обществото. Нека се смуги, но нека да се разбере, че известно престѣпление е станало, за да могатъ да се взематъ своевременно мѣрки за отстранение на онова длъжностно лице, което го е извършило.

Ще трѣбва да се премахне свършено и п. 4 отъ чл. 41 на законопроекта, защото действително съ този пунктъ се цели едно ограничаване критиката по отношение на разнитѣ държавни, обществени и общински органи — въобще ограничава се критиката по отношение на служебнитѣ лица. Въ единъ модеренъ законъ за печата, въ една модерна конституционна страна, каквато е нашата, покрай свободата на словото, ще трѣбва да има възможностъ да бѣдатъ изнасяни винаги въ печата всички онѣзи факти, които се касаятъ до управлението, които се касаятъ до длъжноститѣ на единъ или другъ държавенъ или общественъ органъ.

Д-ръ Т. Кулевъ (д. сг. Ц): Кой членъ?

К. Коракъвъ (д): Чл. 41 п. 4.

Сжшо така ще трѣбва да бѣде премахнатъ отъ законопроекта и чл. 42 — клеветата или обидата противъ нѣкого — защото действително съ този членъ се цели като че ли да не могатъ да бѣдатъ изнасяни по отношение на известни лица известни факти, които могатъ да позорятъ тѣхната чест и достоинство. Нека пресата служи за огледало на живота; нека всичко позорно, което е извършено въ живота, намира мѣсто въ пресата, но нека тази преса, отъ друга страна, бѣде така високо поставена, щото наистина да пада честта на хората и да не създава едно настрояние срещу себе си въ смисълъ да се взематъ ограничителни мѣрки по отношение на нея.

Намирамъ, че ще трѣбва да се премахнатъ и постановленията въ чл. 54. Азъ считамъ, че не бива никѣде да има солидарна отговорностъ. Въ всички модерни закони за печата отговорността е само лична и никога не може да бѣде солидарна. Затова всички онѣзи положения, които целятъ да създадатъ солидарна отговорностъ за редакторъ, за писателъ и пр., трѣбва да бѣдатъ премахнати. Винаги трѣбва да се гони само една личностъ, безспорно, на първо мѣсто писателътъ, ако не се намѣри той — издателътъ, ако не се намѣри той — печатарътъ, а ако не се намѣри и той — разпространителътъ. Никога не трѣбва да се гони солидарната отговорностъ, защото, за да има соли-

дарна отговорност, трябва да има конкурс на воли, конкурс на желания. Може един писач да напише нещо, което да бъде инкриминирано, без при това онзи, който го набира — печатарят — да има желание да върши престъпление. Следователно, вънкой случай не може да бъде приета солидарната отговорност. Тя трябва да бъде премахната. Трябва да се дири само онзи, който наистина е автор на писаното, на онова, което е инкриминирано по силата на постановленията на закона. Тъй че чл. 54, въ който се говори за солидарната отговорност по гражданските последици, по онова, което се казва „вреди и загуби“ от престъпното деяние, трябва да бъде премахнат. Ще трябва да бъде отговорен само оня, който е виновен; никой друг, покрай него, не може и не трябва да бъде отговорен. И трябва да се премахне оная привилегия, която е предвидена въ самия законопроект, защото няма защо да бъдат привилегирани гражданските вземания по този законопроект. Иначе ако се приеме тая привилегия, тогава самото общество ще остане съ впечатление, че наистина съ тая привилегия се откъщава положението на самия писател и като че-ли си цели да ограничи свободата на печата. Следователно, солидарната отговорност между печатаря, издателя и редактора, по отношение на тия вреди и загуби, ще трябва да бъде премахната, защото иначе, ако не е така, тогава ще бъдат осъждани да плащат може би вреди и загуби хора, които не съ вземали участие въ престъпното деяние. А знае се, че, по силата на идеята на общия углазен закон, престъпното деяние може да се вмъкне въ една на нъко само тогава, когато той го е извършил; само той може да претърпи последиците на извършеното от него престъпно деяние.

Намирамъ, че ще трябва да бъде измненъ и чл. 59, защото и въ този членъ като че-ли се дава една извънредно голъма власт на прокурора. Въ туй отношение азъ считамъ, че ще трябва да се ограничи донкъде властта на прокурора. Единоличната власт на прокурора не може да служи като самосръдство за изземване на печатни произведения и за конфискация на вестници. Наистина, у насъ прокурорската власт се заема отъ хора, които иматъ достоинство и които иматъ чувство на една голъма отговорност, но трябва да признаемъ, г. г. народни представители, че когато единъ човкъ е единолична власт, той може, по едни или други причини, да се подхлъзне и да направи лицепрятие на тогава или оногава.

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц): Вие сте за съветско управление изобщо.

К. Кораковъ (д): Не. Защо ще бжда за съветско управление?

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц): Да има съветъ, който ще решава.

К. Кораковъ (д): Да, именно ще трябва да има една колегиална власт, която, безспорно, представлява по-голъмо доверие, особено когато се касае за изземването на печатни произведения, за конфискации на вестници, на материали и пр. и пр. Въ проекта е казано, че прокурорътъ може съ мотивирана заповѣдъ да направи това. Даже е казано: и самата полиция може да направи туй, но трябва веднага да уведоми прокурора. За да се избѣгне каквото и да е съмнение, че съ този законопроектъ се гони каквото и да е ограничение свободата на печата, азъ бихъ изказалъ мнение, щото не самъ прокурорътъ, но, по негово предложение, веднага, въ момента още, самиятъ съдъ да се събере и да вземе решение за конфискация на органъ или за изземване на нъкое печатно произведение. Защото, аслж, така е и по силата на самия законопроектъ: прокурорътъ е длъженъ веднага да събщи на съда и той трябва въ разстояние на 24 часа непременно да вземе решение. Щомъ е толкова късъ срокътъ, тогава пита се: не е ли по-голъма гаранцията за свободата на печата, ако, по предложение на прокурора, самиятъ съдъ веднага вземе определение за конфискация или за изземване и това изземване веднага се пуска въ ходъ, въ изпълнение? Съ това ние ще дадемъ по-голъма възможностъ да се гарантираме противъ евентуалнитъ произволи отъ страна на хора, които ужъ съ поставени да пазятъ законитъ. Казва се, че у насъ чиновничеството се деморализирвало. Трябва да се каже тоже, че, най-подире, се намиратъ и прокурори, които, по едни или други причини, действително правятъ лицепрятия на тогава или оногава и нарушаватъ наистина този принципъ за тази, бихъ казалъ, пълна или абсолютна свобода за разпространението на органи, въ които може да няма нищо инкриминиращо, което да даде основание за изземване или за конфискация.

Министъръ Д. Върбеновъ: Г. Кораковъ! Вие знаете ли сега това какъ е?

К. Кораковъ (д): Сега е също така.

Министъръ Д. Върбеновъ: Сега го прави само полицията.

К. Кораковъ (д): Да, полицията, но трябва да се даде на прокурора. Онзи денъ по дѣлата противъ работничитъ се виждаше, че веднага полицията донася и г. прокурорътъ взема мърки за конфискацията или за изземването.

Министъръ Д. Върбеновъ: Сега, като се сезира съдътъ, той ще трябва да се събере. Кога ще стане туй?

К. Кораковъ (д): Веднага може да стане; щомъ законопроектътъ предвижда, че прокурорътъ трябва да събщи на съда въ продължение на едно денонощие, азъ бихъ попиталъ, защо прокурорътъ да не може да събщи веднага на съда? Съднитъ съ при него, ще прочетатъ вестника и ще намѣрятъ какво е инкриминирано и веднага могатъ да издадатъ определение за конфискация или изземване. Това трябва да става, за да се даде на българското общество да разбере, че новиятъ законопроектъ за печата няма намѣрение да ограничава тая свобода, но има намѣрение само да ограничи свободията и злоупотребленията съ свободата на печата.

Другитъ положения въ законопроекта, процесуалнитъ, съ добри, защото съ тѣхъ се цели по възможностъ по-скорошното разглеждане на дѣлата. Ние, обаче, бихме изказали едно пожелание, тия положения не само да стоятъ въ законопроекта, но г. г. съднитъ въобще да ги изпълняватъ. И по досегашния законъ за печата сроковетъ за гледането на дѣлата съ свършено кратки, но кой отъ васъ не знае, че съ необходими най-малко две години, за да може да се свърши едно дѣло въ двѣтѣ инстанции по същество и въ касационната инстанция? Нужно е да стои въ самия законопроектъ една санкция по отношение на съдии, които въ предвидени срокове не насрочватъ тия дѣла, които не изпълняватъ сроковетъ, предвидени въ самия законъ за печата.

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц): Искате, значи, санкции за съднитъ.

К. Кораковъ (д): Да, трябва да има една отговорност въ това отношение. Азъ не мога да разбера, защо, когато въ закона е казано, че трябва да се разгледа едно дѣло, да речемъ въ срокъ отъ една недѣля, минава една година и дѣлото още не се гледа въ първото заседание? Тогава, питамъ какъвъ смисълъ може да има такова едно положение въ закона? Законътъ предвижда срокъ отъ една седмица или отъ единъ месецъ, за да се свърши дѣлото, а минаватъ две години и още не може да се постанови присъдата въ първата инстанция по същество! Следователно, трябва въ новия законопроектъ да има една санкция за ония съдии, най-малкото за шефа на съда, който не насрочи дѣлото въ разстояние на ония срокове, които съ предвидени въ закона. Поне една дисциплинарна санкция трябва да бъде предвидена. Тогава ще има една отговорност. Съдътъ наистина, може да е свободенъ, но време е вече да вземемъ санкции по отношение небрежността или бавността на съднитъ.

Като свършвамъ, намирамъ, че общо въ законопроекта има известни положения доста добри, но има и положения, които действително даватъ впечатление, че се цели да се ограничи свободата на печата. Нужно е да се изкажатъ всичкитъ парламентарни групи, нужно е и други обществени фактори у насъ да кажатъ своето мнение, та най-подиръ да се изработи единъ законъ, който наистина да бжде законъ за морализирането и за въздигането на българското печатно произведение, на българската книга и най-вече на българската преса. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Петъръ Даскаловъ.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Въ мотивитъ на законопроекта се казва, че законътъ е на правителството. Значи, и четиритъ партии отъ управлението поематъ отговорностъ за този законъ. Той не е законъ само на г. министра на правосъдието. Азъ търсихъ въ голъмия манифестъ, въ онази голъма програма, която четиритъ партии на Блока дадоха на българския народъ за реформитъ, които ще правятъ, и тамъ не намѣрихъ обещание къмъ българския народъ за съз-

даването на законъ за печата. Въ онова време опозиционните партии се бориха срещу Демократическия сговоръ, чувствуваха всички необходимостта да има пълна свобода на печата и бърже ги страхъ да взематъ да подкапятъ г. Ляпчевъ да имъ създаде единъ законъ, който ще се увие около шията на всички редактори на вестници, за да ги души. Законопроектътъ, внесенъ отъ министъра на правосъдието г. Върбеновъ, се свързва не само съ неговото име, а и съ партията, която той представлява въ кабинета — Национал-либералната партия. Членъ съмъ на тази партия, неинъ идеологъ бяхъ по стечение на обстоятелствата до 31 юний т. г., имахмъ конгреси величествени, свикване на партийни съвети, които, освенъ програмата, определяха и всички ония искания на деня, на времето, които трѣбва да се прокаратъ отъ днешното управление. Ни въ една резолюция, обаче, на партийенъ конгресъ, ни въ една резолюция на висшия партийенъ съветъ не е казано, че държавата има нужда отъ единъ новъ законъ за печата и да е посоченъ дори като знаме, като лозунгъ, като искане на партията.

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц.): Този законопроектъ е само за да ни създадатъ работа. Вие не виждате ли, че ако г. Върбеновъ не бѣше внесълъ своитѣ два законопроекта, нѣмаше какво да правимъ?

П. Н. Даскаловъ (нац. л.): Азъ мисля, че министърътъ на правосъдието г. Върбеновъ, за когото напоследъкъ се говори, че положението му въ кабинета е разклатено, за когото се говори отъ разни страни, че се водятъ борби въ самата партия, за да падне, трѣбваше да присѣдства тукъ, а не законопроектътъ да се разисква въ негово отсъствие.

Н. Пждаревъ (д. сг. Ц.): Тукъ е.

С. Таковъ (з.): Ето го задъ Васъ!

Министъръ Д. Върбеновъ: Тукъ съмъ, тукъ съмъ.

П. Н. Даскаловъ (нац. л.): Азъ не го виждамъ, че е задъ гърба ми — качилъ се е горе при подпредседателя. — Г. министъръ Върбеновъ, като представител на Национал-либералната партия въ едно време, когато може би скоро ще излѣзе отъ кабинета, виѣсто да свърже името си съ този законопроектъ, по-добре ще направи, за своя честъ и за честта на Национал-либералната партия, да го оттегли, за да не тежи въ бъдеще на Национал-либералната партия, че е съдействувала да се приеме единъ такъвъ законъ, съ който да се върже или да се направи опитъ за връзване свободата на печата, тоя печатъ, който, каквото и да се говори, е една обществена сила, за която — безъ да гледамъ държатъ ли на нея други партии — поне Национал-либералната партия винаги трѣбва да държи, като знаме, за което се е борила и въ опозиция, и на властъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: (Влиза въ залата) Ние никога не сме били противъ свободата на печата. Азъ съмъ билъ едно време, още въ 1899 г., отговоренъ редакторъ съ висше образование.

П. Н. Даскаловъ (нац. л.): Въ нашата срѣда има както народни представители, тъй и министри, които сѣ посветили една голѣма частъ отъ живота си на перото. Може би и сега нѣкои отъ тѣхъ по голѣми нѣ съдбоносни въпроси за държавата, безъ да се гледа, че сѣ министри и заематъ най-голѣмъ постъ въ държавното управление, даватъ-уводни статии въ своитѣ вестници и партийни органи, за да не допуснатъ изкривяване, изкълчане на нѣкои мисли и погрѣшно тълкуване на политиката имъ. Не напразно всички сѣ отдавали най-голѣмо значение на печата. Даже въ мотивитѣ на този законопроектъ се посочва ролята на печата. Наредъ съ ония, които стоятъ на най-високитѣ мѣста, наредъ съ Парламента, който има контрола надъ управлението, стои една друга голѣма морална сила — печатътъ, който често пѣти тълкува даже по-вѣрно отъ Парламента народнитѣ чувства и настроения и много пѣти играе по-голѣма и съществена роля при нѣкои режими, отколкото самия Парламентъ.

Азъ се връщамъ въ нашето минало, за да проследя развитието на нашия печатъ. Ако разгърнете и разгледате всичкитѣ партийни органи, за да видите кой е писалъ въ тѣхъ, ще се натъкнете на голѣмата истина, че всички наши държавни мъже, всички ония, които въ миналото бѣха най-голѣми наши партийни водачи, всички ония, на които имената оставатъ исторически, като министъръ-председатели и ръководители на държавната по-

литика, сѣ били същевременно и редактори на вестници. Това бѣше следъ освобождението, но то продължи, ще кажа, отчасти и досега.

Въ последнитѣ години наистина нашиятъ печатъ малко се измени, придоби по-друга форма, приближи се повече къмъ бързия европейски информационенъ печатъ, стана едновременно и печатъ на политическата мисль и информаторъ въ най-широкъ мащабъ за всички събития, които ставатъ по свѣта.

И онова, което сега трѣбва да отбележа, е, че въ миналото — азъ поне съмъ преживѣлъ всички закони за печата у насъ следъ втория, отъ 1887 г. нататъкъ, на брой 10, съ прибавкитѣ, които сѣ станали — никога законопроектъ за печата не е внасянъ въ Народното събрание освенъ тогава, когато правителството е смѣтало малко застрашено своето положение, когато желанието му да властува по-дълго е било по-силно, отколкото желанието му да се научи отъ печата, какво е настроението на народа, и когато е искало да тури юзда за печата, като е мислило, че чрезъ тая юзда ще спечели общественото мнение на своя страна. Затуй име, като това на г. Папанчевъ, който създаде закона за печата въ народняшко време; после даже името на такъвъ голѣмъ общественикъ, какъвто бѣше покойниятъ Пешевъ — единъ свободолоубивъ и почтенъ гражданинъ, човѣкъ, който се наричаше цѣлтъ въ букета на Либералната партия; имената на всички хора, които се свързаха съ закони за печата, оставиха лошъ споменъ.

Какво иска сега г. Върбеновъ съ своя законопроектъ?

Министъръ Д. Върбеновъ: Правителството, а не г. Върбеновъ.

П. Н. Даскаловъ (нац. л.): Като казвате „правителството“, страхъ ли Ви е, че нѣкой ще рече, че този законопроектъ е дѣло само на г. Върбеновъ или на Национал-либералната партия? Искате ли да хвърлите отговорността изключително само на правителството, ...

Министъръ Д. Върбеновъ: Кой иска това?

П. Н. Даскаловъ (нац. л.): ... за да скриете собствената си отговорностъ и да отхвърлите онѣзи укори, които единъ денъ въ срѣдата на собствената Ви партия ще се отправятъ срещу Васъ за този законопроектъ, който не трѣбваше да внасяте? Боите се отъ комунистическа опасностъ. Струва Ви се, че ако създадете законъ за печата, ще запушите устата на печата за по-сериозна критика.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Докажете, че се запушватъ уста — това е по-съществено. Казвате, че този законъ ималъ нѣкакви реакционни цели. Извинете, но ние оставяме да се критикува много широко. Неговитѣ цели не сѣ да се ограничи свободата на печата, напротивъ — да се ограничи слободията и онѣзи пакости, които може да нанесе единъ разюзданъ печатъ. Оттамъ нататъкъ свободни сте да внесете всички поправки, за да видите, че ние нѣмаме *idées préconçues*.

Ц. Бръшляновъ (д. сг. Ц.): Само че кои сѣ гаранцитѣ, че нѣма да има злоупотребления?

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Законопроектътъ е такъвъ, че не допуска злоупотребления.

П. Н. Даскаловъ (нац. л.): Преди малко тукъ говори единъ вашъ човѣкъ, членъ на Демократическата партия, г. Кораковъ, който, като одобри законопроекта по принципъ, изброи цѣлъ редъ постановления, които трѣбва да се махнатъ. А тѣ сѣ най-важнитѣ, тѣ съставляватъ грѣбнака на този законопроектъ, неговата същностъ. Ако единъ човѣкъ отъ парламентарната група на г. министъръ-председателя иде тукъ да защитава законопроекта, може би защото трѣбва да се защити, по неговитѣ понятия, ...

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Че за вѣтъра ли ще ми трѣбва да го защитава?

П. Н. Даскаловъ (нац. л.): Кой ви знае! — ... и казва, че този законопроектъ трѣбва да се приеме само по принципъ, защото урегулирва отношения на читатели, на писатели, на редактори, на публика и т. н., обаче следъ туй започва да изброява, този членъ трѣбвало да се махне, онзи членъ трѣбвало да се махне, и изрежда десетина члена като реакционни, които трѣбва да се махнатъ...

В. Янакиевъ (нац. л.): Не е вѣрно. Само два члена иска г. Кораковъ да се поправятъ.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Едно нѣщо нѣкъ да кажа на г. министър-председателя, който ме прѣсече: ако бѣше тук да слуша своя приятел г. Кораковъ, нѣмаше да ми прави забележка.

Министър-председател Н. Мушановъ: Той бѣше при мене преди да излѣзе на трибуната, тъй щото азъ зная какво е казалъ. Не е казалъ, че много членове трѣбва да се махнатъ.

В. Янакиевъ (нац. л): Той каза само два члена да се поправятъ.

Министър-председател Н. Мушановъ: Нека се критикува, никой не е противъ критиката, за да намѣримъ онова, което е необходимо за сегашното време.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Азъ съмъ 40-годишенъ вестникаръ. Ако има въ вашата срѣда човѣкъ, който цѣля си животъ да е посветилъ изключително на журналистиката, то съмъ азъ. И заради това, когато вземамъ думата по този предметъ, поне изслушайте ме по него, защото по него политика не искамъ да правя. Искамъ да бѣда полезенъ на свободната мисль на българскитѣ граждани, искамъ да се отвори пътятъ на тая мисль, която рови въ нашия политически боклукъ и изважда отъ тамъ нечистотиитѣ, които като почватъ да миришатъ на министри, общественици и държавници, хората почватъ да викатъ: „Печатътъ е кривъ, той разпространява лъжливи, лоши новини — дайте да му турнемъ синджиръ, дайте да му затворимъ устата!“ Азъ искамъ да ви кажа, че ако печатътъ често пѣти не се харесва на управляващитѣ, на министритѣ, ако излиза много пѣти съ сведения, които наистина раздрусватъ обществената съвѣсть, внасятъ смутъ въ гражданската съвѣсть, това се дължи повече на обществения, на реалния животъ, отколкото на самия вестникаръ.

Какво е вестникътъ? — Отражение, огледало на живота. Никоя журналистика въ свѣта не е уредена чрезъ законъ, никоя журналистика въ свѣта не е морална и не е издигната затуй, че съществува законъ за нея. Никоя журналистика въ свѣта не е почитаема, честна и не се поддава на подкупъ затуй, че има законъ за нея. Ако днесъ има велики държави — да не ги споменавамъ — печатътъ на които може да се подкупува, има други велики държави, печатътъ на които стои на такава височина, че една планина отъ злато да даде на единъ вестникаръ, не можешъ да го съблазнишъ и подкупишъ, затуй защото той стои на туй голѣмо морално ниво, на което е израстналъ народътъ. Това състояние на морална чистота, въ което се намира вестникарътъ, не се дължи на законъ, то се дължи на поколенията, които сж живѣли за честъ, за моралъ, за политическо издигане и за борба да издигнатъ народа въ морално, културно, финансово и стопанско отношение.

Погледнете нашия печатъ въ първитѣ години и го сравнете съ днешния, и вие ще видите, че има колосална разлика. Ние сме направили въ туй отношение успѣхъ, на който завидуватъ чуждитѣ държави. Азъ пѣтувахъ преди 2—3 години въ Полша и изучавахъ печата на поляцитѣ въ Варшава, Краковъ и другале. Намѣрихъ, че иматъ вестници, които иматъ 50 и повече годишенъ животъ, които сж излизали още когато поляцитѣ сж били подъ руско, подъ германско или подъ австрийско владичество, и които вестници иматъ 80—100 хиляди тиражъ, при едно 40 милионно население. Когато се върнахъ и когато узнахъ, че въ нашата държава, при 6-милионно население, има вестници съ тиражъ 50,000, 40,000, 30,000, това ме зарадва, защото азъ виждахъ, че нашиятъ народъ, на когото откъснаха части отъ тѣлото, които живѣятъ въ Ромѣния, въ Гърция, Сърбия и другале, а около 50,000 българи живѣятъ въ Америка, все пакъ има сили да подкрепятъ най-трудното, най-мѣлното, най-благородното занятие — журнализмътъ. Защото какво е журнализмътъ? Той е еднакъвъ съ г. министър-председателя, съ г. министъра на правосъдието и съ всѣки единъ отъ нашитѣ държавници, защото той е служител на обществената правда, на единъ дългъ къмъ отечеството, който всѣки день трѣбва да бие като камбана, за да учи народа да има права, но да има и задължения, да учи народа за неговитѣ длѣжности къмъ държавата, да посочва всичко онова, което е нужда на днешния день, да бѣде посрѣдникъ между властъ и народъ. Не виждаме ли по нѣкой пътъ единъ вестникъ да излиза въ четири страници, отъ които дветѣ страници съдържатъ само интервюта на министри? Какви по-голѣми сътрудници на вестницитѣ искате днесъ отъ нашитѣ министри? Ако тѣ даватъ своитѣ интервюта на вестника, то не е затуй, защото презиратъ вестника, то не е затуй, че

вестникътъ е окалятъ, но защото искатъ чрезъ вестника, който е единствено срѣдство за посрѣдничество между министри и публика, да дадатъ на народа своето мнение по всички актуелни въпроси, да го освѣтлятъ по нѣкои въпроси, да го успокоятъ по други въпроси, да му кажатъ истината по тия въпроси, да я знае той, и най-сетне да унищожатъ, да смачатъ нѣкои лъжи, нѣкои интриги по отношение политиката на правителството и да правятъ по този начинъ пропаганда на своята политика.

Това е назначението на вестника днесъ — да дава най-широка информация по всички въпроси. Партийниятъ вестникъ служи на идеитѣ, на програмата на своята партия, той проповѣдва доктрината на своята партия и дава, доколкото срѣдствата му позволяватъ, които сжко играятъ голѣма роля, всичко, отъ което има нужда днесъ българскиятъ читателъ.

За да разберете колко голѣмо е значението на вестника за днешния общественъ животъ, не ви трѣбва друго, г. министър-председателю, освенъ да издалете една заповѣдъ, съ която да заповѣдате за една недѣля да не излиза какъвто и да е вестникъ.

А. Христовъ (д. сг. Ц): Вестникарско примирие!

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Чакъ тогава всички ще разберете колко е потребно на човѣка онова, което му свѣти, което храни душата му. което му дава възможности да знае чрезъ телеграфа, чрезъ радиото всичко, какъвто става по свѣта. И да живѣете въ София, при липса на всѣкакъвъ вестникъ, въ нѣколко дня вие ще се почувствувате като единъ Робинзонъ Крузо на нѣкой островъ, незаселенъ отъ никого, незаобиколенъ отъ никого и нѣма да знаете нищо. Този фактъ показва голѣмото значение на вестника.

Азъ зная оплакванията отъ нѣкои вестникари, отъ нѣкои вестници. Тия оплаквания ги има и въ други държави. Това сж оплакванията отъ така нареченитѣ „революрни вестникари“, отъ вестникаритѣ шантажисти и пр. Но мислите ли, че тия вестници и тия вестникари не сж отражение на живота въ една страна? Има страни, където за известно време сензацията може да си прокара пътъ. Бѣше време, когато сензацията се смѣташе за престѣпление. Днесъ се питае какво значи сензация, защото съ тая дума, която е употребена въ закона, можешъ да си правишъ върбова свирка и да свиришъ съ нея така, както ти уйдисва.

Министър Д. Върбенковъ: Това, което казвате, разбира се, нѣма нищо общо съ моето име. (Смѣхъ)

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Действително и сензацията може да създаде голѣми временни увлѣчения, може да създаде и престѣпления. Но мислите ли вие, че при единъ режимъ, който се грижи толкова за спокойствието на страната, колкото е подъ негова егида запазването на свободата и спокойствието на гражданитѣ въ страната; мислите ли, че при единъ лошъ режимъ, който търси подъ вода теле, нѣма за всѣка една работа, която му се вижда сензационна, да бѣдатъ разкарвани вестникаритѣ по сѣдилищата? Азъ оставямъ всичко това на добрата воля, на добрия разумъ на управляващите. При единъ лошъ режимъ и най-добриятъ законъ за печата ще бѣде свършено лошъ, тираниченъ. При единъ по-добъръ режимъ и лошиятъ законъ за печата може да се преобърне въ едно оржиде за даване нуждната свобода на печата.

Тукъ слушахъ нѣкои да говорятъ за печата презъ управлението на Стамболийски, и изтъкваха, че тогава имало свобода на печата. Защо го криете, та не кажете, че нѣмаше свобода на печата? Свидетелъ съмъ, че и цензура имаше; свидетелъ съмъ, че имаше и комитетъ, нареченъ „за селска диктатура“. Казвамъ го само като историческа справка, т-да! Имаше „Комитетъ за селска диктатура“, който за една моя статия по македонския въпросъ, която написахъ въ нашия в. „Независимостъ“, ми отправи едно тайно писмо съ заплашване, че ще ми откъсне главата отъ раменетѣ, ако продължавамъ пакъ да пиша. Азъ написахъ втора статия, за да докажа, че тия заплашвания не ме интересуватъ и че единъ човѣкъ, който се бори за националенъ идеалъ, нѣма да се уплаши. Казвамъ го като примѣръ, за да ви убѣдя, че най-лошиятъ законъ, който може да бѣде написанъ, за да затвори устата на печата, нѣма да постигне своята целъ. Когато огъвашъ единъ обрѣтъ, колкото повече го огъвашъ, като го изтърнешъ, най-напредъ удря тебе, ступва ти носъ, изважда ти око. Когато искашъ да туришъ ограничение на свободата на печата, първата работа на това ограни-

чение при единъ смутъ, при единъ превратъ, при едно друго положение, ще бжде да ти счуи главата на тебе, който си извършилъ това дѣло.

Н. Пждаревъ (д. ст. Ц): Примѣри много.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Азъ съмъ поклонникъ на свободата на печата. Колкото пъти въ миналото съмъ излизали закони, които да ограничаватъ съ нѣщо печата, все подъ претекстъ, че тая материя трѣбва да се уреди, всѣкога съмъ въставалъ противъ тия опити, защото съмъ намиралъ, както и днесъ намирамъ, че законитѣ достатъчно ограничаватъ престѣпленията, които се вършатъ отъ печата. Нека признаемъ, че печатътъ има две остриета. Едното е блѣскавото, свѣтлото, което води цѣль единъ народъ къмъ блѣскави бѣдинни, което му открива пътищата за неговия успѣхъ, за неговия напредѣкъ, за неговото благополучие, което му разкрива истината и удря лъжата. Срещу него има друго острие, което е твърде остъряно, което е много жлъчно, което може да насажда поквара въ душитѣ, което може да насажда развратъ, което може действително да създава въ обществото смутъ и негодуване. Азъ не веднѣжъ съмъ челъ въ нѣкои наши вестници сензационни случки, които се отнасятъ до развратъ, до полови отношения, ...

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Часътъ е 8.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Моля да се продължи заседанието, докато свърши ораторътъ.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Които сж съгласни да се продължи заседанието, докато свърши ораторътъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): ... които случки така сж описани—понеже целта е тиражътъ—че всички на другия денъ да търсятъ вестницитѣ. Азъ знамъ, че единъ законъ, който ще преследва такива нѣща, тугакси ще тури рѣка на такъвъ вестникъ. Срѣдствата и сега ги има въ закона. Но по-добре е да искамъ и да се мѣчимъ чрезъ училищата, чрезъ живота и чрезъ всичко онова, което се казва възпитание, наука и литература да издигнемъ народа морално, за да не се издаватъ такива вестници, които, както ви казахъ, сж едно отражение на действителния животъ. Онзи пътъ, който се следва — чрезъ законъ да се издига печатътъ — е погрѣшенъ.

Н. Пждаревъ (д. ст. Ц): Никой законъ не издига печата. Никой законъ не може да издигне печата.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): За по-голѣмия напредѣкъ на нашия печатъ азъ бихъ желалъ министритѣ, които се оплакватъ, че той бърка, че той дава невѣрни новини — това се отнася главно до министра на външнитѣ работи и до отдѣлението по печата, г. Мушановъ — да направятъ онуй, което въ цѣлия свѣтъ правятъ правителствата и министритѣ, които иматъ отдѣление по печата. По всички голѣми въпроси отъ държавенъ характеръ, по всички въпроси, които могатъ да се отразятъ върху съвѣстата, върху ума на гражданина, които засѣгатъ голѣмата външна политика, голѣмата вътрешна политика, които се отнасятъ до събития отъ естество да внесатъ сътресение въ живота на народитѣ, по всичкитѣ тѣзи въпроси да се урежда въ Министерството на външнитѣ работи една редовна среща между редакторитѣ и министра, който е посветенъ въ всичко, за да имъ дава упътвания, за да ги освѣтлява по всичко онова, което е задача на правителството и на властятъ. По тоя начинъ печатътъ ще стои на оная висота, на която вие, г. г. министри, искате. Тя нѣма да се постигне чрезъ този законъ. Когато вие ще имате редовни срещи между министра и редактори на вестницитѣ, хора съ култура, сжщо тъй обичащи България, както и всички ние, посветили цѣлия си животъ да служатъ на народа, когато ще ги освѣтлявате по голѣмитѣ политически, обществени въпроси, всѣки единъ отъ тѣхъ, когато се върне въ редакцията си, ще бжде винаги подъ ударитѣ на своята съвѣст и ще знае онова, което трѣбва да пише и онова, което трѣбва да замълчи.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Такива сж непочтенитѣ хора. Законътъ не се прави за почтенитѣ хора,

а за непочтенитѣ. Защото тѣ ще те издадатъ на пазара, за да те урезилатъ.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Азъ знамъ, че има и между вестникаритѣ различенъ сортъ. Когато отидохъ днесъ въ печатницата, кждето се печата моятъ вестникъ, за да го взема, заварихъ двама души, които издаватъ листче съ по една статийка, а всичкото друго събиратъ отгукъ, оттамъ, като обявления, за да издаватъ не вестникъ, а за да живеятъ. Ще тури ли край тоя законъ на тоя печатенъ фактъ? Нѣма да тури. Тѣзи хора пакъ ще могатъ да издаватъ своя вестникъ, безъ да бждатъ обявени въ прелателство, нито въ шантажъ съ перото, защото не е това тѣхната целъ, а тѣхната целъ е да огладятъ днесъ при единъ фабрикантъ, при единъ търговецъ и да му кажатъ: „Моятъ вестникъ се харчи въ 10.000 екземпляри“ — а той се печати въ 200 — „дайте ми вашитѣ обявления, вашитѣ реклами, ще ги напечатаме“, и си отиватъ. Азъ тия хора не ги смѣтамъ въ реда на вестникаритѣ. Когато споменавамъ за ролята, която трѣбва да играе бюрото на печата при Външното министерство и министра по отношение на печата, азъ разбирамъ онзи печатъ, който е ръководителъ на общественото мнение, който стои толкова високо, че когато всѣка сутринъ министъръ, депутатъ и гражданинъ стане, като вземе кафето си, смѣта за първа своя задача да вземе вестника въ ръце, за да го прочете. Нека си дадемъ всички усилия по тоя начинъ наистина да издигнемъ на една завидна висота нашия печатъ, защото никой безъ печатъ не може да мине и да живѣе, нито правителството, което има нужда отъ пропаганда на своята политика чрезъ вестницитѣ, нито опозиционнитѣ партии. И вестницитѣ, които сж поставени на търговски начала, и тѣ не ще могатъ да успѣятъ, ако не ги туримъ на една завидна висота, за да даватъ на читателя само онова, отъ което той има нужда и което му трѣбва.

Отъ печата на една страна се сжди и за културното издигане на единъ народъ. Ако английскитѣ печатъ минава за най-голѣмиятъ изразителъ и на общественото мнение, и на моралната чистота, то е затуй, защото англичанинътъ по своята морална чистота е известенъ навсѣкжде. Ако у насъ често пъти сж излизали вестници, които брутално сж се хвърляли въ една борба срещу правителства, такива или онаквива, то е било пакъ затуй, защото тия правителства действително сж забравяли себе си, туряли сж всѣки законъ подъ краката си и сж предизвикали една борба на своитѣ противници по единъ начинъ недостоеенъ, защото, като сж били задрѣстени всички други пътища за борба срещу тия правителства, за противницитѣ имъ е оставалъ само този пътъ и тѣ сж прибѣгвали до него. Тѣхъ не ги плаши никакъвъ членъ отъ никакъвъ законъ. Онзи, който отива да издава вестникъ за борба и агитация противъ една власт, той не се пита какво ще бжде наказанието за него. Най-после всѣка мисль политическа ще намбри единъ, който е готовъ да се жертвува заради нея, като туря главата си въ торбата и като каже: ето трибуната, откждето азъ ще възвестявамъ една истина, за да свая едно правителство, единъ тъменъ режимъ, за да го направя невъзможенъ въ очитѣ на всѣки. Но когато едно правителство се усѣща силно съ дѣлата си, съ политиката си и съ управлението си, то ще има достатъчна сила чрезъ своитѣ органи, чрезъ своята преса, най-напредъ то да даде урокъ на всички други вестници и вестникари, да имъ каже какъ се пишатъ вестници, какви трѣбва да бждатъ вестницитѣ и какво да се проповѣдва чрезъ тѣхъ.

Казахъ и повтарямъ: съжалявамъ много, че законопроектътъ се внася отъ единъ националибераленъ министъръ въ кабинета, макаръ че правителството цѣло се солидаризира съ тоя законопроектъ. Поддържамъ, че законопроектътъ, съ всички свои наказания и за лъжливи и за истински престѣпления, е единъ законопроектъ, изваденъ отъ времена кой знае какви; отъ времена, когато се наказваха хората, като имъ туреха въ гаситѣ котки, за да ги драчатъ. (Смѣхъ) — Срѣдновѣковни времена! Защото днесъ никжде законодателятъ нѣма да дойде да каже: наказва се всѣки, който пише за лъжливо или за истинско събитие, за да възбуди сензация. Какво иска да каже законопроектътъ, възбуждение ли, омраза ли — и срещу истината? Но единъ подобенъ законопроектъ съ такива наказателни разпорѣждания въ него не е въ състояние ни най-малко нито да издигне престижа на печата на едно по-високо морално ниво, нито пъкъ да оправдае постѣпката на единъ министъръ, който излиза отъ една срѣда, която презъ всичкото време на своето съществуване се е борила противъ ретрограднитѣ закони за

печата, която никога не е издигала въ миналото знаме за единъ положенъ законъ за печата.

И азъ се обръщамъ къмъ г. министъръ Върбенювъ, който пакъ е излъгаль.

Нѣкой отъ мнозинството: Тукъ е.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Да. — ... за да му кажа, че въ единъ моментъ, когато става въпросъ за неговото мѣсто, дали ще остане или не въ кабинета, ...

Министъръ Д. Върбенювъ: Е?

П. Н. Даскаловъ (нац. л): ... нека да предпочете да прати тоя законопроектъ по дяволитъ, сиречь да вземе да се откаже отъ този законопроектъ, ...

Министъръ Д. Върбенювъ: Нали ти ще ме замѣстишъ? (Смѣхъ всрѣдъ мнозинството)

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Азъ никого не замѣствамъ. — ... или, като се реши този законопроектъ да отиде въ комисията, нека и той, както и много други, да умре тамъ, за да не се чува неговото име и никога да не бѣде свързанъ не съ името на г. министъръ Върбенювъ, но съ името на Националлибералната партия, която има по-други задачи и която би трѣбвало да има по-други цели да постига въ днешно време.

Азъ се чуля, че тогава, когато става въпросъ за нашитѣ задължения въ Парижъ и Лондонъ; когато сж повдигнати и редъ други въпроси отъ стопански и финансовъ характеръ; когато, най-после, въ тронното слово се посочиха 14—15 законопроекти отъ по-големо значение, ...

Министъръ Д. Върбенювъ: Всички ще минатъ.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): ... вмѣсто да се внасятъ тѣ, за да се даде на народното представителство време и

възможност да ги разучи и да се произнесе, идва се тукъ съ единъ законопроектъ ни въ клинъ ни въ ржавъ, или да се забавлява Народното събрание и въобще да му се губи времето, или пъкъ за да се установи оная истина — че една година управление на министъръ е достатъчно, за да се изхаби той и да трѣгне въ единъ пътъ, който ще заличи завинаги името му, когато ще напустне министерското мѣсто.

Министъръ-председателъ Н. Мушанювъ: Ще вдигнемъ заседанието. За утрешното заседание предлагамъ следния дневенъ редъ:

1. Първо четене законопроекта за разрешаване на Русенската градска община да сключи заемъ.

2. Второ четене законопроекта за подпомагане оризопроизводството въ България.

3. Първо четене законопроекта за печата — продължение разискванията.

4. Първо четене законопроекта за етажната собственостъ.

5. Първо четене законопроекта за централенъ съветъ по измѣрванията въ България.

6. Одобрение решенията на Международната организация на труда, взети въ XI сесия на общата ѝ конференция въ Женева презъ 1928 г.

7. Докладъ на комисията по провѣрка на изборитѣ.

8. Първо четене предложението за измѣнение нѣкои членове отъ правилника за вътрешния редъ на Народното събрание, и

9. Докладъ на прошетарната комисия.

Председателствувашъ Н. Захариювъ: Които приематъ предложението отъ г. министъръ-председателя дневенъ редъ за утрешното заседание, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема. Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 20 ч. 15 м.)

Председателъ: **А. МАЛИНЮВЪ**

Подпредседателъ: **Н. ЗАХАРИЮВЪ**

Секретаръ: **С. П. ЛОЛОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНЮВЪ**